

December 2019 כסלו תש"פ editie 77/5 (digitaal)

# ALEH עולה

UITGAVE VAN IRGOEN OLEI HOLLAND • בטאון ארגון עולי הולנד



# Bridgen is gezond! En... gezellig!

Doe mee in Jeruzalem of Herzlia

## Jeruzalem:

### De Jim Leefsma Bridgeclub

Wij spelen op  
zondagavonden om  
18:30 uur in Achoezat  
Beit HaKerem  
Rechov Avizohar 8  
Jeruzalem

### Contactpersonen zijn:

David Lilienthal

054-7409492

[ravdav@levisson.nl](mailto:ravdav@levisson.nl)

en Lea Rakia

054-4265932

[learakia@gmail.com](mailto:learakia@gmail.com)

*Iedere  
geïnteresseerde is  
welkom om kennis te  
komen maken, de  
plezierige sfeer te  
proeven en lid te  
worden als het  
meevalt!*

## Herzlia:

### De bridgeclub 'Ayala Herzlia'

(aangesloten bij de Israëliische bridgebond,  
nr. 44) is sinds een jaar terug in Beit Juliana!  
Een kleine club met prettige en vriendelijke  
sfeer. De club heet jullie van harte welkom  
om bij ons te komen spelen.

- Als u geen partner heeft, is er altijd een oplossing aanwezig, zodat u toch kunt meespelen.
- De kosten zijn slechts NIS 40,- incl. een drankje en een koekje.
- De avond begint om 20.00 uur en wij gaan meestal naar huis ergens tussen 23.00-23.30.
- Parkeren is geen probleem: rondom het huis en/of parkeerplaats in het huis.
- Later op de avond of de volgende dag staan de wedstrijdresultaten op het internet.
- Als u dat wat lijkt kunt u een uurtje eerder komen en eventuele vrienden van weleer bezoeken: ze wonen in het huis!

### Voor meer informatie:

Albert Spijer – Nederlands sprekend  
tournooileider en ikzelf  
Albert de Vries

**Kom het eens proberen!**

**Avraham (Albert) de Vries**  
**054-4559853**



**december 2019 כסלו תש"פ**  
**Jaargang 77 nummer 5 (digitaal)**

**Oplage: 900**

Aleh is een uitgave van Irgoen Olei Holland.  
Copyright © Irgoen Olei Holland.

### REDACTIE

Ya'akov Almor  
Bart Berman  
Chaya Brasz  
Rob Coopman  
Eldad Kisch

### AAN DIT NUMMER WERKTEN MEE

Chris Bonfeel, Laura van Eerten, Betty van Essen-Kok, Shlomo Ganor, Manfred Gerstenfeld, Dini Goldschmidt, Ini Lederer, Gila Kedar, Helen Laub, Judith Millul, Ruth Neter, Ratna Pelle, Harry Polak, Jetty Rosner, Eline Simha-Schrijver, Gideon van der Sluis, Erna Verberne, Navah Verhoeven, Ita Vos.

### VORMGEVING

Efrat Sraya

### DRUKWERK

Hauser Printing

### ADVERTENTIE-ADMINISTRATIE

Kantoor IOH  
tel: 03-5625611 fax: 03-5625575  
ioh@netvision.net.il; www.ioh.co.il

### REDACTIEADRES Aleh

e-mail: Alehioh@gmail.com  
fax: 03-5625575  
IOH - t.a.v. redactie Aleh  
Oranim 1, 5405201 Givat Shmuel  
Bijdragen als e-mail attachment.  
Ingezonden stukken in Word formaat (\*.doc file).  
Foto's als JPG bestand, min. 500 KB.

### LIDMAATSCHAP

Aleh wordt toegezonden aan alle leden van de IOH.  
Lidmaatschap voor het verenigingsjaar 2019 bedraagt per 1 april NIS NIS 295,-.

### ABONNEMENTEN

In Nederland € 45,- per jaar.  
Buiten het eurogebied \$ 70,- per jaar.

De redactie van Aleh en het hoofdbestuur van Irgoen Olei Holland zijn niet verantwoordelijk voor de inhoud van de advertenties. Anonieme bijdragen en brieven worden niet geplaatst. In uitzonderlijke gevallen wordt de naam op verzoek geheim gehouden. Plaatsing van een ingezonden brief betekent niet dat de redactie zich met de inhoud verenigt. De redactie behoudt zich het recht voor om ingezonden stukken in te korten, te redigeren of niet te publiceren.

Op de voorkant: Vorig jaar gaf Michael Polak de Chanoekia van Gideon van der Sluis een reparatie- en schoonmaakbeurt.



4	<b>Van de voorzitter</b>
5	<b>Van de redactietafel</b>
6	<b>Harry Polak</b> ▶ Pensioen uit Nederland
8	<b>Eldad Kisch</b> ▶ Chanoeklaas
9	<b>Personalia</b>
10	<b>Van de afdelingen</b>
14	<b>Uit de ouderhuizen</b>
17	<b>Jad Davids</b>
18	<b>Bart Berman</b> ▶ Boekbespreking: Terug naar Scheveningen
20	<b>Ya'akov Almor</b> ▶ Verhalen uit Mitzpe
22	<b>Chaya Brasz</b> ▶ De piano
24	<b>Taal</b> ▶ De jongste klimaatwoorden
27	<b>Gedicht</b> ▶ Helen Laub
28	<b>Geschiedenis</b> ▶ Manfred Gerstenfeld
30	<b>Lezershoekje</b> ▶ Ruth Neter: Diversen
	▶ Betty van Essen: Deventer
	▶ Shlomo Ganor: Dr. Willem Kat
	▶ Navah Verhoeven: Oude Stad
38	<b>Nieuws uit Joods Nederland</b> ▶ Harry Polak
40	<b>Nieuws uit Nederland</b> ▶ Ratna Pelle
44	<b>Cleveringa-lezing 2019</b>
45	<b>Gedicht</b> ▶ Helen Laub





## Licht in duisternis

Midden in de winter vieren we Chanoeka, het lichtjesfeest. Door het aansteken van de kaarsen verspreiden we licht in de duisternis om ons heen. Het is niet zomaar dat Chanoeka in de winter valt. De nachten worden in de winter steeds langer tot rond

Chanoeka, 25 kislew. Vanaf Chanoeka nemen de nachten qua duur af en neemt het daglicht juist toe. De afgelopen maanden hebben we donkere tijden in Israël meegemaakt. Met raketaanvallen vanuit de Gazastrook en constante dreiging vanuit andere buurlanden. Maar ook van binnen uit, met diepe verdeeldheid in ons mooie land. Ik spreek de hoop uit dat de komende tijd het licht zal toenemen en de duisternis verbannen zal worden.

## Halfvol glas

Nu ik het hierboven al aan heb gestipt wil ik wat langer stilstaan bij de huidige 'matzav', de situatie in Israël. Met alle uitdagingen die we in Israël kennen kijk ik liever naar wat ons verbindt, de overeenkomsten onderling, dan naar de verschillen. Is het glas halfvol of halfleeg? Er zijn een hoop zaken die verbetering behoeven en het is belangrijk kritisch naar onze maatschappij te kijken maar ik zie het glas als halfvol. Volgens de Global Innovations Index 2019 is Israël (samen met Nederland) geplaatst in de toptien van meest innovatieve landen ter wereld. Het werkloosheidspercentage is momenteel op een historisch dieptepunt van slechts 3.4%. Het is een indicatie van een sterke economie en nog belangrijker van een sterke maatschappij. Volgens de Bloomberg Index staat Israël dit jaar in de toptien van gezondste landen ter wereld en maar liefst negen Israëlische producten hebben de top

100 beste uitvindingen van Time gehaald en zo zijn er nog vele lichtpunten te benoemen. Voor een relatief klein land als Israël, een bijzondere prestatie.

## Cleveringa-lezing

Ook dit jaar kunnen we terugkijken op alweer een interessante Cleveringa-lezing. Professor Tahir Abbas sprak over islamofobie en onder andere hoe de media een negatieve rol spelen in de beeldvorming. Onbekend maakt onbemind en er kwamen gedurende de avond vele overeenkomsten met antisemitisme en overige vormen van haat naar voren. Op het einde van de lezing werden er vanuit het publiek vragen gesteld en na afloop bleven velen nog even om persoonlijk met Abbas van gedachten te wisselen. Volgend jaar op 26 november is het precies tachtig jaar geleden, dat Cleveringa zijn beroemde rede hield waarin hij protesteerde tegen het aangezegde ontslag van zijn Joodse collega's. Dat vraagt om een speciaal programma, waar we uiteraard te zijner tijd meer over zullen berichten. Mocht u ideeën hebben of graag mee wil helpen, laat het ons weten.

## Contributie

Ook dit jaar hebben we besloten de contributie niet te verhogen; u vindt bijgesloten het verzoek tot betaling van de jaarlijkse contributie. Uw contributie stelt ons in staat onze activiteiten te organiseren in de verschillende afdelingen, dus we zien graag uw bijdrage zo spoedig mogelijk tegemoet. Ook dit jaar geldt dat oliem chadasjiem een jaar gratis lid kunnen worden van de IOH en de jongeren tot 40, in aanmerking komen voor een gereduceerd tarief van 100 NIS. Mocht je familie of vrienden kennen die nog geen lid zijn, laat het ons per mail of telefoon even weten.

## Op een gezonde winter, Chanoeka sameach!

*Gideon van der Sluis*

[voorzitter@ioh.co.il](mailto:voorzitter@ioh.co.il)



## DE VERSCHIJNINGSDATA VAN ALEH IN 2020

Editie	Uiterste inzenddatum kopij	Verschijningsdatum omstreeks
78/1 Pesachnummer	1 februari	1 april
78/2 Zomernummer	1 mei	1 juli
78/3 Rosj Hasjananummer	15 juli	15 september
78/4 Chanoekanummer	10 oktober	10 december



## DE ALEH EN DE POST

De Aleh voor Rosj Hasjana en verdere chagiem was op tijd klaar en stond ruim op tijd op het internet, maar de postbezorging van de gedrukte exemplaren liet ons helemaal in de steek! Waarvoor onze

excuses, al konden we er zelf eigenlijk weinig aan doen. Ook wij hebben de gedrukte Aleh pas na alle chagiem in de brievenbus gekregen en enkelen kregen hem zelfs pas begin november. Gelukkig had de IOH tijdens de Soekotweek nog een familiedag tussendoor en daar lagen exemplaren op een tafel, die gretig zijn meegenomen.

In Nederland kwam hij bij onze abonnees wel tijdig aan! Daar zijn de eerste exemplaren ruim vóór Jom Kippoer bezorgd. Wat we er opnieuw van leren is dat we op de post niet kunnen rekenen. En dat is niet alleen met de Aleh zo. Helen Laub stuurde ons een krantenknipsel met de gewone post binnen Jeruzalem. Na drie weken was dat nog niet aangekomen en dus verstuurde ze een kopie van hetzelfde krantenknipsel nog eens maar nu met snelpost en aangetekend. De postbode bezorgde dat na ruim een week en moest aanbellen, omdat hij een handtekening nodig had. In zijn hand hield hij de aangetekende brief vast en ook nog een andere: "Het is hetzelfde handschrift en dezelfde afzender", zei hij vriendelijk lachend. "Waarschijnlijk ook dezelfde inhoud," zei ik ook vriendelijk lachend. En ja hoor... dat was de eerste brief die was

verstuurd en die kwam nu samen met de aangetekende tweede. Opeens wisten ze weer waar ik woonde?

Zelf nam ik ook nog eens de proef op de som en postte een brief aan mezelf in een andere wijk van Jeruzalem, een buurwijk om precies te zijn. De afstand is in een half uur te voet af te leggen. De brief is na twaalf dagen bij mij bezorgd. Ik had het al bijna opgegeven. Het interessante was dat de postzegel was afgestempeld in Tel Aviv. Dat verklaart waarom er zoveel files staan, want als alles eerst moet rondreizen om op de bestemming aan te komen, zijn er ongetwijfeld vele postzakken die onze autowegen verstoppen. Wat kunnen we er aan doen? Digitaliseren! En voor wie dat niet wil of kan: Blijf lekker thuis en wacht geduldig tot de post weer eens langskomt.

Omdat de Rosj Hasjana-Aleh zo laat werd bezorgd, is de datum van inleveren van kopij voor de volgende Aleh ook een eind opgeschoven, want het aankomen van de Aleh is bij veel mensen ook de datum waarop ze aan het inleveren van hun artikel worden herinnerd. Maar dat moet dan nog wel geschreven worden! Wij, van de redactie, lopen dan een behoorlijke vertraging op. De kans dat de nieuwe Aleh op of zelfs voor het eerste Chanoekalichtje door de post bij u wordt bezorgd is gering. Dat is dan ook de reden dat we alvast wat aandacht schenken aan Toe Besjwat in de hoop dat we het bomenfeest in ieder geval nog halen.

Wij wensen al onze lezers Chag sameach!

*De redactie van Aleh*

## UIT KANTOOR GEKLAPT

Met het einde van het kalenderjaar in zicht voegen wij, zoals ieder jaar, een contributieformulier bij de Aleh als geheugensteuntje en verzoek om de jaarlijkse bijdrage te voldoen.

De reglementen van onze organisatie bepalen dat de contributie tot 1 april voldaan dient te zijn. Na deze datum wordt het bedrag dan ook iets hoger: het stijgt van NIS 275,- naar NIS 295,-. U kunt telefonisch betalen met de creditcard 03-5625611; een bankoverschrijving doen naar:

Mizrahi Tefahot, snief 494, rekeningnummer 237069, of een cheque sturen naar de IOH, Oranim 1, 5405201 Givat Shmuel.

Dank u wel!

Ik wens u heel gezellige Chanoekadagen toe en een gezonde winter.

*Chris Bonfeel*

# Pensioen uit Nederland

Door Harry Polak

ELKE MAAND KOMT ER PENSIOEN BINNEN. IN EURO'S. AL VANAF MIJN ZESTIGSTE VERJAARDAG. WANT IK BEHOOR TOT DE GEZEGENDE GENERATIE DIE NOG MET 'VERVROEGD PENSIOEN' KON. ZIJ HET DAT MIJN GEBORTEJAAR IN DE NADAGEN VAN AL DIE GULLE REGELINGEN ZAT OM MENSEN TE VERLEIDEN EERDER UIT HET WERK TE STAPPEN. MAAR IK HEB DUS NOG EEN GRAANTJE MEEGEPIKT VAN WAT BIJ MIJN PENSIOENFONDS DE OBU HEETTE. DAT STAAT VOOR OVERBRUGGINGSUITKERING. BIJ HET AMBTENAREN PENSIOENFONDS ABP SPRAK MEN OVER DE VUT-REGELING, DAT IS VOLUIT VERVROEGDE UITTREDING.

Als je nu OBU googelt, vind je niks. Er komt wél wat tevoorschijn in combinatie met 'pensioen'. Het is echt iets uit de oude tijd. Helemaal passé. Je kan nog steeds eerder stoppen met werken om van je pensioen te gaan genieten, maar dat is lang niet meer zo riant als vroeger. Het aardige van de OBU-regeling was dat je erbij mocht blijven werken. Je kreeg dus een vervroegde pensioenuitkering die (afhankelijk van de pensioenopbouw) flink in de richting kwam van het vroegere salaris en als je van je baas mocht blijven werken dan was dat salaris als het ware extra inkomen. Er waren mensen die naast het vervroegde pensioen 100% bleven werken, dus die haalden behoorlijk wat binnen. Die keus heb ik niet gemaakt, want ik wilde terug naar ongeveer een halve baan. Het geld dat ik daarmee verdiende hebben we grotendeels opzij gelegd en we hebben er een keer een mooie cruise van betaald. Het gespaarde geld kwam goed van pas toen we op Alia gingen. Ondanks diverse vriendelijke financiële regelingen die de staat Israël aan Joodse immigranten biedt, blijft alia toch een ietwat dure hobby.

## Crisis

Toen ik in 2012 echt met ontslag moest, want in mijn cao stond dat 65-jarigen moesten stoppen, begonnen zich donkere wolken samen te pakken over de pensioenen. Dat begon al wat eerder met de ene financiële crisis na de andere. Eerst spatte rond 2000 de internetzeepbel uit elkaar, daarna kwam de hypotheekcrisis in Amerika en de malaise door allerlei ondeugdelijke financiële producten die op de markt waren gebracht. Banken vielen om of dreigden onderuit te gaan. Alsof dat niet genoeg was, diende zich ook nog de Eurocrisis aan vanwege het drama rond de Griekse overheidsfinanciën. Dat had alles bij elkaar gevolgen voor de pensioenen. Die werden niet meer aangepast aan de inflatie. Zodoende is mijn pensioen sinds 2012 steeds hetzelfde gebleven ondanks gestegen kosten van levensonderhoud.

Nee, erger. Precies toen ik met pensioen ging, werd er in Nederland een of andere financiële operatie op touw gezet om de loonstroken te vereenvoudigen (Wet Uniformering Loonbegrip). Het had iets met harmonisatie rond loonstrookberekeningen te maken. Dat zou budgettair neutraal gebeuren voor werknemers, zo werd verzekerd. Dat klopte voor werkenden. Voor pensionado's zoals ik gold dat niet, want ik zag opeens zo'n € 75 netto minder op mijn pensioenstrook verschijnen. Een korting van 3 tot 4%! Nu klaag ik niet, maar mijn bedrijfspensioen is niet super. Met de AOW erbij plus nog wat heel kleine lijfrentes kunnen mijn vrouw en ik echter redelijk rondkomen in het tamelijk dure Israël, zolang we geen al te gekke dingen doen.

## Gedoe over korten

Het gedoe in Nederland over wel of niet korten van de pensioenen in verband met de erbarmelijke dekkingsgraden van veel pensioenfondsen is iets wat al jaren speelt. Niets erbij is één ding, korten is andere koek. Ik zie in de pers regelmatig flinke kortingspercentages langskomen. Tot 10%. Dat mag dan uitgesmeerd worden over tien jaar, dus dan wordt het 1% per jaar, als ik het goed heb begrepen. Het is nog steeds afwachten of korten doorgaat. De Nederlandse Bank vindt dat het moet gebeuren en niet langer uitgesteld mag worden. Zachte heelmeeesters enzo. Pensioenfondsen proberen het korten tegen te houden door te wijzen op de idiote lage rekenrente, waardoor pensioenfondsen zeer sombere schattingen moeten maken over hun reserves. En dat terwijl ze goede rendementen weten te behalen. In het verleden behaalde resultaten zijn echter geen garantie voor de toekomst, luidt het dan.



## Wisselkoers

Er is nog iets bijgekomen. Tenminste voor oliem die salaris of pensioen ontvangen uit Nederland. Sinds wij in Israël zijn gaan wonen, is de Euro gestaag gezakt ten opzichte van de sjekel (zie grafiek). De Europese economie hapert, zelfs het noeste Duitsland is niet meer wat het is. Toen we hier aankwamen, was de koers ongeveer 4,20. In de periode daarna zakte die zelfs tot 3,80, waarna het gelukkig weer richting 4,20 ging. Nu is het weer mis en is

de koers terug naar 3,80. Het zijn geen heel grote verschillen. Althans van anderen die hier langer wonen, hoorden we dat toen zij hier arriveerden de sjekel op ongeveer 5,00 stond. In hun geval is het pensioeninkomen dus zo'n 20% achteruit gegaan. Dat is heel fors!

Als het weer eens tijd wordt om euro's om te zetten in sjekaliem, houd ik de wisselkoers scherp in de gaten. Soms heb ik geluk en geef ik opdracht tot overmaking van mijn eurorekening naar de sjekelrekening als de koers net wat stijgt, maar andersom gebeurt ook. Om een idee te geven: stel dat ik € 4.000 wil omzetten naar sjekels dan brengt dat bij een koers van 4,20 ongeveer NIS 16.800 op. Staat de koers een stuk lager, nl. 3,80 dan krijg ik maar NIS 15.200. Een verschil van NIS 1.600. Uitgaande van een koers van 4,00 betekent dat €400!

Slapeloze nachten hebben we nog niet van de dreigende kortingen op de Nederlandse pensioenen en de dalende Eurokoers. Toch wordt het leven er op die manier niet makkelijker op. Zeker als het luxe belastingvoordeel voor oliem met buitenlandse inkomsten na tien jaar voorbij is. Dan wordt het wel een beetje sappelen. Óf de koers van de Euro moet omhoog vliegen.

# CHANOEKLAAS

In mijn prille jeugd was Chanoeka het strikt Joodse tegenwicht voor Sinterklaas en Kerstmis. Het enige van belang op onze algemene school was het uitwisselen van de gegevens over de ontvangen cadeaus. Bij ons thuis was van gedichten geen sprake. En natuurlijk ook 's nachts geen kousen ophangen bij de schoorsteen. Ik herinner me ook niet dat – hoewel de Joden een duidelijke minderheid waren – er ooit problemen waren over onze afwijkende ritus.

Er werd in die vroege jaren uitbundig op straat gespeeld, geknikkerd en 'diefje met verlos'; ik meen dat ik in de kersttijd ook nooit bij andersdenkende kinderen aan huis kwam. Of dit gestuurd werd door mijn ouders, om mijn jeugdige en ontvankelijke zieltje niet op verkeerde ideeën te brengen, kan ik mij niet echt meer herinneren.

Als pikante bijzonderheid wil ik daarbij vermelden, dat voorzover ik weet wij de enige familie waren die alle coupletten van Maoz Tzur zongen – ik kende die toen zonder moeite uit mijn hoofd. Mijn oudste broer houdt die traditie mooi in stand en al zijn kinderen hebben dat trouw overgenomen. Dus als de feestelijke avond bij ons plaats vindt, bij toerbeurt, dan wordt het hele lied afgewerkt.

Pas veel later kwam Sinterklaas Chanoeka binnenstappen. Het bleef een familiefeest, waar aanvankelijk iedereen een cadeautje aan iedereen gaf, en langzamerhand begon er iets met gedichten. Daarna ontwikkelde zich een routine van surprises, tot kleine toneelstukjes, zeer tijdrovend. U herkent daarin misschien wel de vreemde invloeden van Sinterklaas.

Maar toen de familie zich uitbreidde werd dit alles te veel nachtwerk, en als oplossing werd er een loting ingesteld waarbij het lot ook enigszins gestuurd wordt door mensenhand. Zo kregen we een bestel van een op een en kwamen we ook nog aan onze slaap toe. Sommige geschenken met bijbehorend dichtwerk worden zelfs ondertekend met 'Chanoeklaas'.

Is dit nu assimilatie?

In Amerika lukt dat veel beter en hebben niet weinig Joden een 'Hannekebush'. Zo schrijdt de traditie voort en wordt hij bevrucht door de omgeving en aangepast.

*Eldad Kisch*





# PERSONALIA

## Overleden

Mw. Marilyn Creveld-de Vries, Kfar Saba  
Dhr. Juda Groenteman, Jeruzalem (31/1/18)  
Dhr. Micha Gruenewald, Ramat Gan  
Mw. Ingrid Kedem-Dickman, Kiboets Ma'agan  
Dhr. Joop (Joseph) Krammer, Herzliya  
Mw. Tsipora (Fieke) Schiffmann-Wolff, Sde Eliyahu  
Mw. Mirjam Shimshoni, Tel Aviv  
Mw. Esther Steiner-Cohen, Haifa  
Mw. Cheruta Wertheim-Oser, Hod Hasharon

## יהי זכרם ברוך

## Geboren

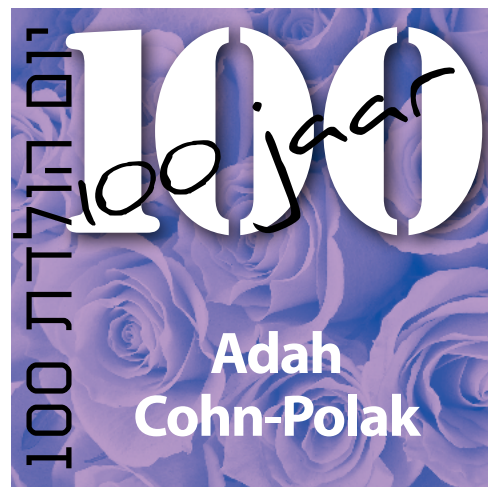
Kleindochter voor Chris en  
Shabtay Bonfeel  
Kleindochter voor Orly en Alfi Fass  
Kleinzoon voor Jolein en Marcel  
Gans  
Achterkleindochter voor Meriam  
en Shlomo Haringman  
Achterkleindochter voor Liliane  
en Jacques Richter

## מזל טוב והרבה נחת!

## Oliem

Shiran Amran

## ברוכים הבאים!



Adah  
Cohn-Polak

# DOCOSTORY LTD

## Uw verhaal is een BOEK WAARD

Wij zijn gespecialiseerd in het **documenteren**  
en **schrijven** van **biografieën**, **in het Ivrít**,  
Nederlands en Engels. Laat uw levensverhaal  
vereeuwigen door een professioneel team.

**Miriam Dubi Gazan**, geschiedschrijver

TEL: 972-9-741 94 71 • FAX: 972-9-746 48 67

MOBIEL: 054-740068

miriamdubi@bezeqint.net • www.docostory.com





## JERUZALEM ► OP REIS EN OOK THUIS!

In Jeruzalem organiseerden wij op 3 november onze najaarsexcursie. Dit keer gingen wij naar het Noorden. Om half acht was vrijwel iedereen paraat op de parkeerplaats van Har Herzl en daarom vertrokken wij al om kwart voor acht (academisch kwartiertje)

De rit ging door de Jordaan Vallei en zoals altijd maakten wij een stop bij Café Café dat aan de route ligt en waar wij werden onthaald op gebak met koffie.

Onze tourondernemer, Amnon Lavi, die zelf de hele dag aanwezig was, had alles tot in de finesses geregeld en onze eigen gids, Arjeh Salomon, die perfect Engels en Ivriet spreekt en met wie wij al vele jaren werken, gaf overal uitleg in beide talen.



Ons eerste bezoek was aan 'het Park van de Bronnen' (פארק הַמַּעְיִינּוֹת), aan de voet van het Gilboa gebergte. Dit park, dat in gebieden ligt, die aan verschillende kibboetsiem behoren en daarom nooit echt beheerd werd, bevat vele bronnen en natuurgebieden en valt nu onder een gezamenlijk project: met geldelijke steun van verschillende organisaties, zoals Keren Kajemet LeJisraeel, Hachevra Lehaganat Hatevah en anderen is het onder de hoede genomen en ontwikkeld. Het beslaat een oppervlakte van 7000 dunam, een rit van ongeveer vijftien kilometer over een geasfalteerde weg waar men alleen over kan lopen of rijden met fietsen of met elektrische wagentjes die men kan huren. Auto's moeten buiten het terrein parkeren. De toegang is gratis. In wagentjes van 4-6 met een van onze leden met







een rijbewijs als bestuurder reden wij in file achter het wagentje met onze parkgids. Bij prachtige plaatsen zoals Nachal Hakibboetsiem met veel water, Ein Mudah, een grote bron met prachtig natuurschoon stopt de gids en stapt men uit en krijgt een uitleg. De natuur is zo veel mogelijk intact gelaten, en men rijdt dus ook door landbouwgebieden en wild natuurschoon. Het was prachtig weer en iedereen genoot volop.

Vervolgens reden wij naar Tiberias waar een uitstekend restaurant, El Rancho, ons op een verrukkelijke maaltijd onthaalde. Daarna bezochten wij het Rambam Visitors Center dat geheel vernieuwd is en een interactief museum is geworden, dat men ook op internet kan bezoeken. Wij zaten heerlijk in het gekoelde centrum zelf en de museumgids, afkomstig van de Golan, gaf ons

een interessante uitleg over het leven en de werken van Maimonides en voelde ons aan de tand door middel van vragen waar wij ja of nee op moesten antwoorden over onze kennis van Maimonides als arts.

Het begon toen al donker te worden en omstreeks half zes begonnen wij de terugreis en arriveerden tegen achten in Jeruzalem. Uit de reacties van de deelnemers concludeerden wij dat iedereen reusachtig had genoten.

Onze maandelijkse koffiemiddag heeft ook al plaats gevonden in november en nu kijken wij uit naar december met de bazaar in Beth Juliana en een geplande muzikale bijeenkomst op de tweede avond van Chanoeka.

***Dini Goldschmidt***



## HAIFA EN HET NOORDEN ► KLOMPEN ZONDER KAMELEN



Onder het motto 'een goed begin is het halve werk' startten we het seizoen met een nieuw programma van Rob Coopman en André Boers 'Jewish Aspects in French Chansons', dat als gewoonlijk weer uitstekend was. Greet was dit keer verhinderd, zodat, naast het bedienen van computer en geluidsmixer, ook het licht zelf moest regelen; André wist weer op boeiende wijze de diverse chansons met elkaar in verband te brengen. Ook de minder bekende of onbekende chansons werden door de aanwezigen met grote belangstelling, enthousiasme en soms ontroering aangehoord.

Verder was die ochtend als gast aanwezig Jim Hasenaar, een van de redacteurs van het aardige boek 'Klomp en kameel', 48 korte verhalen door 30 auteurs over leven en overleven in Israël. Jammer genoeg had Jim geen kameel meegebracht, maar hij was wel op klomp en slaagde er in een aantal exemplaren van dit werk aan de man te brengen, na o.a. uitgelegd te hebben dat de netto opbrengst ten goede komt aan twee goede doelen.

Wegens de feestdagen hadden we in de maand oktober geen activiteiten georganiseerd maar medio november was er een korte tiel gepland, waarover meer in het volgende nummer van de Aleh.

*Ini Lederer*



## JONG BELEGEN CENTRUM ► CHAGIEM-SFEER

(JBC is een gezamenlijk project van IOH en Elah)

De eerste bijeenkomst van Jong Belegen Centrum werd een dag na Rosj Hasjana gehouden. Aanleiding om mooie, bijzondere ervaringen en herinneringen met elkaar te delen.

De aanwezigen vertelden anecdotes; men wisselde informatie uit over typische Rosj Hasjana-gerechten, gebruikelijk in de verschillende gemeenschappen; kortom, het was een gezellig samenzijn en een goed begin van het nieuwe jaar.

*Erna Verberne*





Polak Finance & Investments

**Jissachar Polak** is dé bekende, vertrouwde en echt Hollandse financieel adviseur in Israël voor



**financieel advies**



**hypotheekadvies**



**begeleiding/advies beleggen**



**doorlopende financiële begeleiding**



**financiële oudedagsplanning**

(t) 03-605 0218 • (m) 054-428 7055 • [www.polakinvestments.com](http://www.polakinvestments.com) • [global@polakinvestments.com](mailto:global@polakinvestments.com)



**Voor alle opdrachten – groot en klein**

**THE HANDY MAN**

- ✓ VERBOUWINGEN
- ✓ DAKISOLATIE
- ✓ SCHILDERWERK
- ✓ ELEKTRICITEIT
- ✓ SANITAIR
- ✓ TIMMERWERK
- ✓ RENOVATIE KEUKENS EN BADKAMERS
- ✓ ALLE SOORTEN KASTEN OP MAAT
- ✓ VOORAL VOOR BEJAARDEN: Kleine voorzieningen die het wonen gerieflijker en veiliger maken, zoals deuren die de goede kant opdraaien, handgrepen in toilet, enz.

wendt u zich tot **Yasha Israels** – tel: 09-7745844  
[yashai@in.zahav.net.il](mailto:yashai@in.zahav.net.il) – [www.handyman.up.co.il](http://www.handyman.up.co.il)



## BETH JOLES ►

*De feestdagen zijn alweer voorbij, de eerste regen met bliksem en donder zijn achter de rug. Samen met alle goede wensen voor het nieuwe jaar, gepubliceerd in Aleh, hopen we ook op een goede winter. Jammer dat de wensen pas gisteren in onze post bus arriveerden, dat wil zeggen echt "nach sukses". Voor velen zal de oplossing werkelijk in het digitale formaat liggen. Fijn dat jullie met de tijd mee lopen. Een groot deel van de bewoners in Beth Joles hebben een computer in hun kamer en als steun nodig is, wordt hij door een bewoner of een vrijwilligster gegeven.*

Dat wil niet zeggen dat we Doar Israël niet meer nodig hebben, voor diegenen die om welke reden rustig verder leven zonder technologie en graag de Aleh willen lezen in de oude vorm.

Nu wat over de gebeurtenissen in Beth Joles tijdens de laatste maanden.

Na het afscheid van ambassadeur Gilles Beschoor Plug met zijn vrouw kwam de dag om kennis te maken met zijn opvolger, de heer Hans Docter.

In de gezellige salon rond tafels met een advocaatje hadden de bewoners de mogelijkheid kennis te maken.

Bij deze gelegenheid werd ambassadeur Docter uitgenodigd voor de 100ste verjaardag van onze oud-bewoonster Batja Benedict. Deze bijzondere verjaardag vierden we op 26 september in aanwezigheid van haar beide zoons. Ambassadeur Docter sprak haar toe met warme woorden. Wij wensen haar gezonde jaren toe, met breiwerk en een boek in de hand.

In de maand september werd de beslissing van de NS actueel; onrust onder de bewoners was begrijpelijk, weer opnieuw confrontatie met het verleden.

Selfie van 100-jarige met de directeur van Beth Joles



Het glas geheven samen met ambassadeur Hans Docter



Onderonsje tussen hoogwaardigheidsbekleders v.l.n.r. André Boers, voorzitter directorium Beth Joles, Chaim Birnbaum, directeur Beth Joles, ambassadeur Hans Docter en 2de secretaris Wouter van de Staaij





André Boers gaf, met gebruikmaking van door Rob Coopman gemaakte Powerpoint, een uitstekende en rust gevende uitleg, door wie en hoe een aanvraag in te dienen. Zonodig werd hulp aangeboden.

De feestdagen brengen altijd een bijzondere sfeer met zich mee.

Het aantal bewoners die de traditie van vroeger trouw blijven wordt steeds kleiner. Onze vaste chazan was verhinderd maar al met al: de traditie was en is er.

De feestelijke maaltijden en het gevarieerde programma gaven een positieve contributie.

Veel muziek - zeer gevarieerd - en een première van onze nieuwe toneelgroep, die een half jaar geleden is opgezet, was echt een succes.

Binnenkort treedt ook het koor weer op.

Het is motiverend voor alle bewoners, zowel actieve als passieve, en brengt gezellige inhoud bij de Kaffeeklatsch.

Onze Soeka stond open voor iedereen, van jong tot oud, een speciale ochtend was georganiseerd voor de hele familie.

Leuke activiteiten met lekkere nasj, gezamenlijke gymnastiek, een keramiek workshop, een kleine bazaar ten bate van Jad Davids en tenslotte een voorstelling van vier flamenco-danseressen met het verhaal van de wel bekende Nitza Shaul.

Eind oktober: de herfst brengt ons terug naar het gewone dagelijkse leven, dat wil zeggen naar alle bestaande cursussen en (meestal) interessante lezingen.

Tot ziens in de volgende Aleh,

**Gila en Judith**



**Wouter van de Staij (2de secr. NL ambassade) in gesprek met bewoners**



**100-jarige Batja Benedict met beide zonen**

## בית יוליאנה Beth Juliana



***De chagiem zijn achter de rug; ten minste nu even, want er is altijd weer een feest in het vooruitzicht. Rosj Hasjana en Soekot zijn natuurlijk wel chagiem met 'impact'. Of je nou wel of niet religieus bent, het gaat nooit ongemerkt voorbij en zeker niet in Beth Juliana.***

Het huis is door onze supercreatieve bewoonster Liz Dolev samen met Dorit - onze bezigheidstherapeut - enorm mooi en origineel versierd. Dit ging niemand ongemerkt voorbij, merkten we aan enthousiaste bewoners, en het bracht iedereen dan ook meteen in de sfeer.

Het aantal gasten dat we mogen ontvangen tijdens de chagiem is enorm en dat betekent dat we druk in de weer zijn om het iedereen naar hun zin te maken. Chefkok Haviv heeft zijn uiterste best gedaan en dat was te proeven en te zien!

Tijdens Soekot was de soeka elke maaltijd behoorlijk vol en het is geweldig te zien hoe kinderen, kleinkinderen en achterkleinkinderen zo ontzettend veel kunnen toevoegen aan de sfeer. We zien natuurlijk ook hoe deze bezoeken onze bewoners ontzettend blij maken.

Toen de chagiem eenmaal voorbij waren, moesten we weer overgaan op ons normale ritme. Veel van ons waren daar ook wel weer aan toe. Dat betekent echter niet dat we niks leuks meer doen. Uiteraard weer een vol cultureel programma en activiteiten.

Op 6 november mochten wij getuigen zijn van de verjaardag van onze oudste bewoonster, Claire Strauss, die 105 lentes jong is. Dat is uiteraard een gebeurtenis die we niet vaak voorbij zien komen.

Donderdag 7 november was het aan onze huis-mannequins om de wintercollectie te tonen van Irenline. De grote zaal zat helemaal vol. Bewoners hebben

genoten van onze jaarlijks modeshow. Onze Ilana, die telkens weer van elk evenement iets bijzonders weet te maken, heeft zichzelf ook deze keer weer overtroffen. Het feit dat de mannequins tevens bewoonsters zijn van het huis maakte het extra leuk. Acht van onze bewoonsters hebben deze show gelopen en hebben ons de collectie op een geweldige manier getoond. Ik heb er geen twijfel over dat niemand het beter had kunnen doen. De sfeer was geweldig en het publiek moedigde spontaan en gezellig aan terwijl de mannequins met de muziek mee hun kleding toonden. We hebben tevens genoten van een echte Flamenco-danseres die ons drie dansen heeft getoond en ook een beetje heeft uitgelegd over het ontstaan van de Flamenco-dans zoals wij die nu kennen. Na de modeshow was er de gelegenheid kleding te kopen van deze collectie. We hopen het volgend jaar minstens net zo leuk te hebben op de modeshow!

We zijn al druk in de weer met onze volgende evenementen. Zo kijken we uit naar de jaarlijkse bazaar in Beth Juliana op dinsdag 10 december van 16.00 tot 18.30 uur. We kunnen dan allemaal Jad Davids helpen hun goede werk te verrichten met de opbrengsten van de bazaar. Iedereen is welkom van jong tot oud! Er zullen weer lekkere hapjes te koop zijn en er wordt al gewerkt aan het speculaasproeven zodat we het perfecte speculaasje kunnen bakken dat u op de bazaar kunt kopen.

Wij hopen velen van u te mogen ontvangen op de bazaar.

***Ita Vos***





# JAD DAVIDS

Jad Davids יד דוידס  
The Joseph Zvi Davids Welfare Fund Ltd.

## Chanoekadagen betekenen dat de winter nadert!

Reden voor Jad Davids om diegenen, die onze steun maandelijks nodig hebben te helpen met een extra bijdrage, zodat ook zij kunnen genieten van warme, aangename winterdagen.

Denkt u daar even aan, als u דמי חנוכה u verdeelt? Wij hebben uw steun hard nodig, wonderen gebeuren niet in Jad Davids, wij zijn van uw giften afhankelijk.

Verder maken wij erop attent, dat vanaf nu wij niet meer over 'Certificaten' praten, maar over 'Oorkondes'. Wij gaan met onze tijd mee en zullen in een komende Aleh ook voorbeelden laten zien van hoe deze er nu uit gaan zien.

Jad Davids wenst u allen Chag sameach en warme gezellige Chanoekadagen!

*Bestuur Jad Davids*



**UW GELD DIENT EEN GOED DOEL!!!!**

Voor speciale gelegenheden

<b>Oorkondes</b>	vanaf 100 NIS
<b>Zilveren</b>	vanaf 500 NIS
<b>Gouden</b>	vanaf 1000 NIS

**ELKE WOENSDAGOGHTEND IN BETH JULIANA**

Een grote collectie artikelen, zoals sieraden, cadeautjes voor de kleinkinderen enz.  
Aantrekkelijke prijzen te kust en te keur.

De opbrengst gaat naar Jad Davids. Vele kleintjes maken één grote..... en u verblijdt de ontvanger.

**Voor oorkondes van Jad Davids kunt u zich wenden tot:  
03-6775174, bij geen gehoor graag een bericht achterlaten.**

**Bankrekening Jad Davids: 215200/95, Bank Leumi Ra'anana, snif 942.  
Graag met vermelding van naam en adres (voor de kwitantie).**

# TERUG NAAR SCHEVENINGEN

'In deze bajes zit geen gajes Maar Hollands glorie, potverdorie'

Na jaren van voorbereiding was het op 6 september 2019 zover: het Nationaal Monument Oranjehotel werd geopend door koning Willem-Alexander. Hij deed dit door de bekende grote poort aan de Van Alkemadeaan – naast het beruchte blauwe poortje – symbolisch te ontsluiten. Op de voorste rij in het amfitheater zaten degenen, die het nog kunnen navertellen als 'hotelgasten'; behalve verzetsmensen waren dat ook de twee onderduikers Roosje Flam-Schrijver (99) en Hélène Berman-Cohen.

Rotterdam, Sinterklaasavond 1944. Na verraad worden de achtjarige Heleentje Cohen, haar ouders en de zusjes Erna en Lenie Elzas van hun schuilplaats op de Eendrachtsweg gebracht naar de SD-gevangenis aan het Haagseveer. Er volgen zes weken waarin Heleentje een aanval van difterie doorstaat, totdat allen naar de Polizeigefängnis Scheveningen ('Oranjehotel' in de volksmond) worden weggevoerd. Bijna twee weken duurt het verblijf in de winterse, onverwarmde cel. Dan vertrekt de laatste trein – zeg maar konvooi van veewagons – uit Den Haag naar Westerbork; Roosje Schrijver is erbij, maar heeft een schotwond opgelopen bij een ontsnappingspoging.

Weer in het heden: aan de openingsdag, door historicus Hans Goedkoop ingeleid, ging de vijfde september een evenement vooraf op dezelfde lokatie. Dit was de presentatie van het boek 'Het Oranjehotel', in opdracht van de stichting Oranjehotel geschreven door dr. Bas von Benda Beckmann. Het werd welsprekend door hem aangeboden aan Dineke Mulock Houwer, voorzitter van de stichting en tegelijk van de velen onder u zo vertrouwde Pensioen- en Uitkeringsraad.

In 640 bladzijden geeft het werk een representatief beeld van de gevangenis en zijn gedetineerden, door de jaren heen ongeveer 25.000 in aantal waarbij zeker 2200 Joden. Zwarthandelaren vormden een grotere groep dan meestal aangenomen en andere soorten criminaliteit waren vertegenwoordigd indien strijdig met Duitse wetten, hoe willekeurig ook. Tenslotte telde het Oranjehotel zo'n



De schrijver overhandigt het boek aan Héléne



Roosje Flam en Héléne Berman in het Oranje-hotel





Koning Willem-Alexander praat met o.a. Roosje Flam-Schrijver (geheel links) en Hélène Berman-Cohen, tweede van rechts (foto Rijksvoorlichtingsdienst)

50% politieke gevangenen (illegalen) op grond van redenen, uiteenlopend vanaf luisteren naar de BBC of lidmaatschap van een verboden organisatie tot aan sabotage en andere acties, waarop maximaal de doodstraf stond. Zo werd de ondergrondse groep De Geuzen na een schijnproces opzettelijk streng gestraft – om in een vroeg oorlogsstadium een voorbeeld te stellen – met 17 doodvonnissen, tegenover het Oranjehotel (via het blauwe poortje) op de Waalsdorpervlakte voltrokken samen met nog een veroordeelde. Vandaar verzetsman Jan Camperts gedicht 'De achttien doden', tijdens de opening per beeldscherm voorgedragen door diens zoon Remco.

De dagelijkse gang van zaken komt in al zijn facetten aan de orde: de leiding en alle mutaties ervan; Duitse en Nederlandse bewakers met aan de andere kant de

bevoorrechte 'ganglopers'; de hardhandigheid of erger; de uitzichtloze stemming of juist het optimisme; het wel en wee. Joods verzet wordt uitgebreid besproken met namen zoals Rosa Manus, George Maduro, Bill Minco en Roosjes broer Sam Schrijver. Het is een zo 'definitief' boek geworden dat een voorloper ervan moeilijk voorstelbaar lijkt. Toch verscheen er al in 1946 een Gedenkboek van het Oranjehotel, samengesteld uit getuigenissen van degenen die gehoor gaven aan een oproep van majoor E.P. Weber. Deze was als commandant van de hier gevestigde bewaarplaats voor collaborateurs geboeid geraakt door de inscripties in Dodencel 601; hij richtte het Comité Oranjehotel op, waarvan de stichting een voortzetting vormt.

Het Nationaal Monument Oranjehotel is in feite een verzetmuseum, fraai omgebouwd om aan zijn nieuwe bestemming te voldoen nadat het gebouw al jaren was vrijgekomen (verheugenderwijs door cellenoverschot). Een groot aantal cellen is voorzien van audiovisuele apparatuur die het mogelijk maakt, in een wel heel levensechte omgeving ooggetuigenverslagen te horen en zien van overlevenden als Hélène. In haar geval kwam voor het vastleggen hiervan vorig jaar een opnameploeg van de NOS naar Israel; dezelfde omroep zond ook het volledige openingsprogramma op tv uit.

### **Bart Berman**

Bas von Benda Beckmann – Het Oranjehotel, een Duitse gevangenis in Scheveningen; uitgave Querido 2019.

ISBN 978 90 214 15369 / NUR 320, [www.querido.nl](http://www.querido.nl)



Roosje en Hélène bij de opening

# VERHALEN UIT MITZPE

## IN HET BEGIN

DOOR YA'AKOV ALMOR

Wanneer ik er in deze nazomer even uit wil – zeker na een lange werkdag voor de twee schermen van de computer in mijn werkkamer – begeef ik me graag naar het kunstenaarskwartier van Mitzpe Ramon; naar de Berech – vrij vertaald ‘De tap’. Van zeven tot kwart over acht is daar ‘happy hour’ en ik drink dan graag twee biertjes voor de prijs van een. Je bent een geboren Nederlander, of niet? Bier is een dure hobby hier in Israël. Een ‘shlish’ (eenderde=330 cc) Negev Oasis, een uitstekend merk boutique bier van de tap, kost het equivalent van zeven euro! Een donderdag of wat geleden liep ik, terwijl de zon in een vlamvend oranje achter de horizon verdween, de achthonderd meter naar de Berech, een pub die ook in downtown Tel Aviv niet zou misstaan.

Ik voegde me buiten in de schemering op het terras bij een paar vaste gasten en verschillende mij nog onbekende Mitzpaiem. Een beer van een vent, met een brede ‘tooth-gapped’ glimlach, schudde mij de hand.

“Ik ben Yaron. Ik heb je al vaak gezien, maar nog niet gesproken.”

“Is die groene Landrover daar van jou?” vraag ik.

“Ja, ik bied woestijntours aan, niet alleen hier in de krater van Mitzpe Ramon maar over de hele Negev Hoogten. Maar door de week doe ik er ook wat in mijn oude vak bij, de informatica, want alleen van het toerisme kunnen we hier helaas nog niet leven.”

Yaron eet intussen een knots van een vegetarische sandwich die er zeer smakelijk uitziet en spoelt die weg met een Malca Amber, nog een goed soort boutique bier. Hij vraagt wat ik voor de kost doe, en ik probeer zo goed mogelijk te antwoorden.

“En hoe ben je hier terecht gekomen?”

Ik leg uit dat ik na mijn scheiding door mijn dochter naar Mitzpe Ramon ben gestuurd om te kijken of ik hier zou kunnen aarden. “Mijn oudste dochter heeft hier vele zomers jeugdwerk gedaan in het kader van haar jeugdbeweging, de Noar Haoved Vehalomed [in Nederland – Habonim, red.]. Ze zei: “Abba, al die jaren heb je zitten uitweiden over de heimwee naar je vroege jaren in Oost-Flevoland, naar de wijldheid en de eindeloze vergezichten. Maar die bestaan ook in de polder niet meer. Dat heb je ons zelf laten zien. Maar in Mitzpe Ramon zul je van andere, niet minder mooie uitzichten kunnen genieten”, vertel ik Yaron.

Yaron wil nu het naadje van kous weten.

Het verhaal van de polders is een echt Hollands verhaal, zeg ik. In het begin schiep God de hemel en de aarde, maar de Nederlanders schiepen Nederland.



“Wat hebben die polder van jaren geleden en ons Mitzpe Ramon dan gemeen”, vraagt Yaron.

“Pionieren – zeg ik – net als hier in de Negev moesten de drooggelegde polders worden ontwikkeld: een infrastructuur, uitgeven van kavels aan boeren, de opbouw van dorpen en steden, werkgelegenheid, enzovoort. Er was op de voormalige zeebodem niks. Alles moest letterlijk van de grond af worden opgebouwd!”

Ik haal wat herinneringen op. De paar rijtjeshuizen in Dronten, eenzaam op een grote zandvlakte en Lelystad dat uit twaalf barakken en een paar gebouwen op de dijk bestond. En over hoe mijn vader uren vast zat in z'n Kevertje in de sneeuw op de Knardijk, nu een toeristisch fietspad...

Yaron: “En wie kwamen dat pionieren doen? Bij ons werden de Sefardiem uit Noord-Afrika, regelrecht van de boot, 's nachts naar de Negev gereden en uit een vrachtwagen gekiept, om er 's ochtends achter te komen dat ze in the middle of nowhere waren gedumpt. Om maar niet te spreken van de botsingen tussen de al aanwezige nieuwe Israëli's die hen met de nek aankeken: “Die Frenken!” Daar kunnen heel wat van de Marokkanen hier je wat over vertellen!”

Onder het genot van mijn tweede Oasis – Happy Hour! – vertel ik verder. Ik verwijs ook naar het boek van Eva Vriend, die onderzoek heeft gedaan naar hoe de polders bevolkt zijn en vooral over de soms zeer bedenkelijke methodes die de Nederlandse overheid daarbij toepaste.

Aan de hand van haar eigen familiegeschiedenis onderneemt Vriend een zoektocht naar het ontstaan van een nieuwe provincie: Flevoland. Midden vorige eeuw dromen tienduizenden Nederlanders van een bestaan als boer in de net drooggelegde polders. Een nieuwe, 'maakbare' samenleving waarin niet alleen het landschap langs de meetlat wordt gelegd, maar ook de toekomstige bewoners. Alleen de besten van de besten zijn welkom. Zwakkelingen, achterblijvers en zielepoten kwamen er niet in.

“Mmm - bromt Yaron - dus niks nieuws onder de zon.”

Hij heeft de enorme sandwich nu achter de kiezen en staat op om te vertrekken.

“Maar misschien wel leuk materiaal voor een socioloog om eens vergelijkend onderzoek te doen,” zegt hij over zijn schouder bij het weggaan.

[Eerder als column gepubliceerd in Jonet.nl]



# DE PIANO

Door Chaya Brasz



*Toen mijn vader enkele jaren geleden overleed, had ik bij het zetten van de overlijdensadvertenties in twee landelijke dagbladen een helder moment. Ik zette mijn mailadres onderin de advertenties. Dat leverde me niet alleen enkele mooie verslagen over mijn vader op, maar ook drie jeugdvrienden van de middelbare school, drie jongens met wie ik destijds intensief heb opgetrokken in de woelige laatste jaren zestig van de vorige eeuw. Sindsdien ontmoeten wij elkaar iedere keer dat ik Nederland bezoek. Na vijftig jaar klikt alles eigenlijk weer perfect in elkaar. We zien er wat ouder uit, maar in wezen ontdekken we dat we niet veel zijn veranderd.*

We ontmoeten elkaar op wisselende plaatsen, want ze wonen een heel eind uit elkaar en soms nemen we een plaats die centraal ligt. Dit najaar kozen we voor Utrecht, waar ik vroeger heb gestudeerd en gewoond en één van hen opa-plichten vervult. "Laten we elkaar ontmoeten bij de Bruna-boekwinkel, waar het NS-station overgaat in winkelcentrum Hoog Catharijne," had ik voorgesteld. Het was een oude ontmoetingsplaats, maar Bruna-boekwinkels zijn er niet meer, liet één van hen weten. Ik ben bijna vijfendertig jaar uit Nederland weg. Op goed geluk dachten we dat er misschien toch een andere boekwinkel daar zou zijn, maar nee... alles was veranderd, niets leek op wat het vroeger was toen ik daar eenmaal aankwam. Ik was de eerste.

Rondkijkend zag ik een piano staan, zoals overal in westerse landen – en ook sommige oosterse – op publieke plaatsen tegenwoordig is te vinden. Een toppunt van beschaving in een chaotische wereld en bereikbaar voor iedereen. Altijd ervaar ik het als een wonder dat zo'n piano daar kan staan, wachtend op een speler of zelfs met een speler er achter, die klanken loslaat in zo'n drukke stationshal. Een geluid dat in de chaos juist rust en stilte uitstraalt. Dit was een bescheiden vleugel en van een eindje zag ik er niets bijzonders aan. Ik belde op naar degenen die ik zou ontmoeten en vertelde dat niet ver na de OV-poortjes, waar je uitcheckt om het station uit te kunnen lopen, een beetje naar links een vleugel stond. Daar had ik post gevat.

Toen ik mijn telefoon dicht deed zag ik opeens twee mensen aankomen met kleding die iets had van bewaking of stationswacht. Tot mijn afgrijzen begonnen ze lange repen wit plastic band om de piano te wikkelen, alsof ze hem inpakten om te gaan verwijderen. "Ik heb hier net een afspraak gemaakt met mensen uit de vorige eeuw en de boekhandel van toen was ook al verdwenen... U gaat de afspraak die ik nu inmiddels bij de piano heb toch niet opnieuw verwoesten? Ik weet dat alles tijdelijk is, maar..." Vriendelijk lachend om mijn woorden, zeiden ze: "Kijk eens goed, mevrouw. Er zijn vannacht kwajongens geweest, die de boel hier hebben afgebroken. We hebben het allemaal net ontdekt."

Nu zag ik de schade, de klep lag los, scharnieren zaten scheef, krassen, strepen en nadat ze voorzichtig de klep optilden om mij er in te laten kijken, vroeg ik hen om die maar gauw weer te sluiten. Verwoest, vuilnis erin gegooid. De piano zou dus weg gaan voor reparatie, als dat ten minste nog mogelijk zou zijn. Er kwamen twee politieagenten aan, want zelfs de politie was nog niet langs geweest om de schade op te nemen en een proces verbaal te schrijven over wat ze aantroffen. Ze ontdekten nog meer schade aan andere dingen rondom, een ruit, een leuning. Het aantal agenten groeide snel tot een tiental aan. Ik voelde me onderdeel geworden van een diep teleurstellende gebeurtenis. Het idee, dat er boze lieden bestonden die zo'n piano te lijf waren gegaan... Ik vroeg me af of het vaker voorkwam. Dat, wat ik me altijd had afgevraagd en tot mijn genoegen nooit eerder had zien gebeuren, was nu gebeurd.

"Komt dit vaker voor?", vroeg ik aan een jonge agent. Hij zei nog net dat hij geen idee had en het nog nooit eerder had meegemaakt. Toen hoorde ik een bekende lachende stem achter me: "Een boekhandel zagen we niet meer en een piano evenmin, maar toen we

naar links keken wel een opstootje met een hele batterij politie en dus dachten we: daar zal Chaya wel zijn!" We keken nog even samen naar het schouwspel en spraken samen onze afschuw er over uit. De rest van de dag was weer een heerlijke dag, als altijd!



## FASTEST CAR RENTAL SERVICE ON DUTCH AIRPORTS

- Easy pick-up and return
- No nonsense
- Unlimited mileage
- 100% all inclusive

[www.bbllcarrental.com](http://www.bbllcarrental.com)



# TAAL

## BIOGONDIËR, ECOREXIA, VERTICAAL BOS **DE JONGSTE KLIMAATWOORDEN**

“De discussie over klimaat, milieu en duurzaamheid laat duidelijk haar sporen na in onze taal. We danken er veel nieuwe woorden aan.”

**LAURA VAN EERTEN**





Eind juli sneuvelde in de Lage Landen het ene na het andere warmterecord. Er werden temperaturen van meer dan veertig graden gemeten, en meteen barstte ook de discussie over het klimaat weer in alle hevigheid los. Nadat NOS Journaal-weerman Gerrit Hiemstra de extreme hitte in direct verband had gebracht met de klimaatverandering, kreeg hij op sociale media de wind van voren van 'klimaatontkenners', die denken dat het zo'n vaart niet loopt met de opwarming van de aarde. Hiemstra werd verdedigd door mensen die misschien wel sympathiseren met 'klimaatspijbelaars' en 'bosbrossers' (brossen is Belgisch-Nederlands voor 'spijbelen'): de scholieren die begin dit jaar massaal de straat op gingen om aandacht te vragen voor het klimaatprobleem.

Ook de discussie van deze zomer liet weer zien hoezeer het klimaat – en meer in het algemeen milieu en duurzaamheid – de laatste tijd ook doorgedrongen is in onze woordenschat. We hebben woorden voor acties ter verbetering van het milieu (prik safari, zeebezem), voor de grootte van het probleem (ecologische voetafdruk), voor de economische kant van de zaak (circulaire economie, greenwashing) en zeker ook voor wat dit allemaal bij ons oproept: landschapspijn, vliegschaamte, maar ook treintrots.

Een greep uit de opvallendste en meest actuele woorden die te maken hebben met klimaat en 'groener' leven:

**Antropoceen** Tijdperk waarin menselijke activiteit van invloed is op de aarde en het klimaat. De term Antropoceen is in 2000 bedacht door de Nederlandse meteoroloog en Nobelprijswinnaar Paul Crutzen, en is opgebouwd uit het Griekse anthropos ('mens') en het achtervoegsel -ceen, dat vaker gebruikt wordt in namen van geologische tijdvakken (Eoceen, Pleistoceen). Volgens Crutzen begint het Antropoceen bij de uitvinding van de stoommachine in 1784. Het is niet officieel erkend als nieuw geologisch tijdvak, maar wordt beschouwd als een deel van het Holoceen, het huidige geologische tijdperk.

**Biogondiër** Iemand die biologische producten koopt en daarmee lekkere, bourgondische maaltijden maakt. Het Vlaams Centrum voor Agro- en Visserijmarketing (VLAM) lanceerde het woord in mei 2019 in een reclamecampagne, waarin het duidelijk wil maken dat biologische voeding en bourgondisch genieten prima samen kunnen gaan.

**Circulaire economie** (of kringlooeconomie) Economisch systeem waarin grondstoffen en producten in een

gesloten kringloop blijven. Door hergebruik, recycling en het gebruik van hernieuwbare (energie)bronnen bestaat er in een circulaire economie in principe geen afval. Op dezelfde manier functioneert de 'kringlooplandbouw' of 'circulaire landbouw'; het belangrijkste doel is plantaardige voeding leveren voor mensen in plaats van voor dieren. In april 2019 schreef de Volkskrant dat voor een overgang naar circulaire landbouw de veestapel mogelijk gehalveerd moet worden.

**Clifi** Literatuur met als centraal thema klimaatverandering en de daarbij horende mogelijke toekomstige scenario's, zoals overstromingen en onleefbare woestijnen, oftewel klimaatfictie. Clifi is een verkorting van het Engelse climate fiction.

**Ecologische voetafdruk** Maataanduiding die aangeeft hoe groot het effect is van menselijke activiteit op de leefomgeving. De omvang wordt onder andere bepaald door woonsituatie, eetpatroon, mobiliteit en afvalverwerking, en uitgedrukt in het aantal benodigde hectaren land en water.

**Ecorexia** Obsessie voor duurzaam leven. Mensen met ecorexia slaan zó ver door in hun groene levensstijl dat ze er ongelukkig van worden. Ecorexia dook in 2016 voor het eerst op in het Nederlands en wordt sindsdien steeds vaker gebruikt.

**Greenwashing** Het milieuvriendelijker of maatschappelijk verantwoord presenteren van producten of bedrijven dan die in werkelijkheid zijn. Ook de term groenwassen komt voor.

**Klimaatopa** Opa die aandacht vraagt, bijvoorbeeld door actie te voeren, voor klimaatverandering, omdat hij zich zorgen maakt over de toekomst van zijn kleinkind(eren). In België en Nederland kunnen bezorgde opa's en oma's zich aansluiten bij de groep 'Grootouders voor het klimaat', in 2016 opgericht naar het voorbeeld van de wereldwijde beweging 'Grandparents for Climate'.

**Klimaatzonde** Iets wat een negatieve invloed heeft op het klimaat, zoals autorijden, vliegen, lang douchen of vlees eten.

**Landschapspijn** Schrijnend gevoel dat iemand ervaart bij het zien verschromelen van een landschap, zoals het verdwijnen van planten-, insecten- en vogelsoorten. In 2016 gebruikte journalist Jantien de Boer het woord in een artikel over het Friese platteland in de Leeuwarder

Courant, waardoor het vervolgens in de race kwam voor het woord van het jaar van Van Dale. Ook de vergelijkbare term natuurrouw komt voor.

**Milieumelancholie** Zwaarmoedige gevoelens als gevolg van de achteruitgang en het verlies van het huidige leefklimaat. Ook klimaatdepressie komt voor, als synoniem.

**Plasticariër** Iemand die niets eet en drinkt wat uit een plastic (wegwerp)verpakking komt. De tienjarige Tesse uit Peize bedacht de term in 2018. Hij besloot plasticariër te worden toen hij op school leerde over de 'plasticoep': de grote hoeveelheden plastic in de oceanen. Interessant is dat plasticariër aangeeft dat je niets van plastic eet (of niets waarbij plastic gebruikt is), terwijl een vegetariër juist wél eet wat in het grondwoord staat: 'vegetatie'.

**Priksafari** Wandeling door de stad waarbij zwerfafval opgeruimd wordt met behulp van prikstokken. In januari 2019 werd voor het eerst een priksafari georganiseerd in Leiden.

**Stekkersubsidie** Subsidie voor elektrische auto's. In april 2019 gebruikte het Algemeen Dagblad het woord en eerder kwam het al voor op de website GeenStijl. Een maand daarvoor schreef Het Parool over de aangekondigde parkeerkorting voor elektrische auto's in Amsterdam, en noemde die "teslabonus".

**Verticaal bos** Woontoren in een stad waarbij de buitenzijde van het gebouw uitgerust is met een grote hoeveelheid bomen en planten. Het groen is onderdeel van het ontwerp en moet onder andere zorgen voor de opname van broeikasgassen en meer biodiversiteit in de stad. De groene woonflat is bedacht door architect Stefano Boeri. In 2014 opende het eerste 'Bosco Verticale' zijn deuren in Milaan en in 2020 begint in Utrecht de bouw van 'Wonderwoods': het eerste verticale bos in Nederland.

**Vleesverkettering** Sterke veroordeling van het eten van vlees, door bijvoorbeeld veganisten of klimaatactivisten. In januari 2019 gebruikte De Telegraaf het woord als reactie op het klimaatakkoord dat in Nederland is gesloten; daarin staat dat we minder dierlijke eiwitten moeten eten.





**Vliegschaamte** Schaamte die iemand voelt als hij of zij gebruikmaakt van het vliegtuig, terwijl er minder milieubelastende alternatieven zijn, zoals de trein. De positieve tegenhanger van vliegschaamte is dan ook treintrots. Vliegschaamte kwam in 2018 voor het eerst voor en is een vertaling van het Zweedse flygskam. Gebaseerd op vliegschaamte ontstaan er weer andere nieuwe woorden, zoals rijgschaamte ('schaamte over vervuילend autorijden'), bezorgschaamte ('schaamte over het thuis laten bezorgen van pakketjes, omdat die per auto of busje vervoerd moeten worden') en babyschaamte ('schaamte om een baby te krijgen omdat elk nieuw mens een belasting vormt voor het milieu en het klimaat').

**Waterstofpaneel** Zonnepaneel dat waterstofgas maakt. Het paneel neemt vocht op uit de lucht en zet het samen met de energie uit zonlicht om in waterstofgas. Het gas is makkelijk op te slaan, en volgens de ontwikkelaars van de Universiteit van Leuven zou je met twintig van deze panelen een goed geïsoleerd huis een hele winter kunnen verwarmen en van elektriciteit voorzien. Nog in 2019

begint een eerste proef met de panelen op een huis in het plaatsje Oud-Heverlee.

**Zeebezem** 600 meter lange veegarm waarmee plasticafval in zeeën en oceanen opgeruimd kan worden. De zeebezem, die ook 'plasticvanger' genoemd wordt, is bedacht door de Nederlander Boyan Slat, die in 2013 zijn stichting The Ocean Cleanup oprichtte.

[Laura van Eerten is verbonden aan het Instituut voor de Nederlandse Taal. Het artikel is eerder verschenen in het oktobernummer van Onze Taal, zie ook [www.onzetaal.nl](http://www.onzetaal.nl).]

*Meer woorden op het gebied van klimaat, milieu en duurzaamheid: [Ivdnt.org/groenewoordenboekje](http://Ivdnt.org/groenewoordenboekje). Op dinsdag 8 oktober, tijdens de Week van het Nederlands, organiseerde het Instituut voor de Nederlandse Taal een gratis middag rondom 'groene taal' in Leiden. Meer informatie: [evenementen.Ivdnt.org](http://evenementen.Ivdnt.org).*





# FRAGMENTEN VAN HERINNERINGEN

## DE SYNAGOGE IN DE AMSTERDAMSE NIEUWE KERKSTRAAT

door Manfred Gerstenfeld

***Na de oorlog kreeg onze familie een woning toegewezen in de Plantage Kerklaan 26, één-hoog. We hadden in de oorlog een korte tijd aan de overkant van de straat gewoond – voordat we onderdoken – als onderhuurders bij de familie De Bruin. De heer des huizes was het hoofd van het Joods onderwijs van het Joods Jongensweeshuis. Hun hele familie is in de Sjoa vermoord.***

Voor de oorlog woonden vele Joden in 'de Plantage'. Deze grensde aan de armere Jodenbuurt rond de Jodenbreestraat, gescheiden door een gracht. De Plantage Kerklaan was vooral bekend vanwege de Amsterdamse diertuin Artis. Men kon er een abonnement op nemen, zo ook wij. Als je er op sjabbatmiddag wandelde kwam je heel wat kennissen tegen. In de eerste jaren na de oorlog woonde er nog een beduidend aantal Joodse families in de Plantage, alsmede in de binnenstad. Onder hen waren Joden die voor de oorlog uit Oost-Europa naar Nederland waren gekomen. De orthodoxen bezochten vooral de Oost-Joodse synagoge Nidchei Jisroel Jechaneis (Hij verzamelt de verstotenen Israëls) aan de Nieuwe Kerkstraat 149. Voor de oorlog stond die bekend als de Russensjoel.

Sommigen gingen naar de andere overgebleven Oost-Joodse synagoge Kehillas Yaakov aan de Swammerdamstraat, hoek Blasiusstraat. Ze volgden een verschillende ritus. De Nieuwe Kerkstraat is de enige synagoge in Nederland die de zogenaamde Sfar-

ritus van de chassidim volgt. Kehilas Yaakov (nu in de Gerrit van der Veenstraat) volgt de Asjkenazische ritus. Voordat we in 1955 naar de Watergraafsmeer verhuisden, gingen mijn vader en ik naar de Nieuwe Kerkstraat-synagoge. Op sjabbatmorgen gingen we naar die in de Swammerdamstraat.

De naoorlogse Joodse orthodoxie was een soort verspreid dorp in Amsterdam. De Oost-Joodse orthodoxie was niet meer dan een wijkje daarvan met Jiddisj als voertaal. Nidchei Jisroel Jechaneis was in 1884 opgericht in de Staalstraat. Een golf van Oost-Europese Joden kwam naar Nederland in de tachtiger jaren van de negentiende eeuw. Velen waren op doorreis naar Amerika. Sommigen bleven achter in Amsterdam en een klein aantal in Rotterdam. [Daarnaast waren en zijn er Oost-Europese Joden in Den Haag en Scheveningen. Dat zijn meestal nazaten van uit België overgekomen vluchtelingen in de Eerste Wereldoorlog. De vooroorlogse Joden van de Harstenhoekweg in Scheveningen zijn door Wim Willems en Hanneke Verbeek beschreven in het boek 'Hier woonden wij: hoe een stad zijn joodse verleden herontdekt'.]

In 1889 verhuisde de Russensjoel naar het huidige pand in de Nieuwe Kerkstraat. De historicus dr. Jaap Meijer schrijft in zijn boek 'Het verdwenen ghetto': "De extatische houthandelaar, Gazzen Matzner. Met lange, zwarte baard en flitsende, fanatieke ogen. Dansende met het 'Sefer' (Torah). Zingende met die hoge doordringende gilstem, die de voorhallen der hemelen doorscheuren wilde. Vol was het er. Gevaarlijk vol, zodat de tussenmuur het eenmaal bijna begaf."

Auteur Abel Herzberg beschrijft ook deze uitbundige sfeer in zijn boek 'Brieven aan mijn kleinzoon': "Wat alleen gold was de spontaniteit van het hart (...) in de sjoel in de Kerkstraat, waar de religieuze ontboezeming ongebreideld en bijna wild aan de dag kon treden. De vurigheid van het gebed werd er niet getemperd, want dat gold als verstandelijk en koud."

"Hun stemmen waren niet geschoold, hun muzikaliteit liet nogal te wensen over, de oude melodieën kwamen niet tot hun recht, maar zij zongen met grote gevoeligheid. Wat er aan schoonheid ontbrak, werd door overtuiging vervangen. Het was allemaal eerlijk en echt. De ordelijkheid en het decorum, waarop zoveel prijs wordt gesteld in westerse synagogen, ontbraken nagenoeg geheel."

Direct na de Sjoa was de oude heer Kleinberger de bezielende gabbe van deze sjoel. Hij woonde in de Plantage Franschelaan (nu Henri Polaklaan). Daar woonde ook de Oost-Joodse familie Sonnenberg. De pater familias, David Sonnenberg, kneep mij in de sjoel – zeer tegen mijn wil – vaak in een wang. Zij die tijdens het gebed praatten vermaande hij veelvuldig.

De zeer getalenteerde cineast en Emmy-prijswinnaar, Willy Lindwer, kwam er als kind met zijn vader. Hij herinnert zich: "De heer Kleinberger stond vooraan in de sjoel, gebogen met zijn tallis over zijn hoofd. Zijn platte zwarte sjofar maakte op mij als kind grote indruk."

Ook Rebecca Bitterman-Keller, tot haar pensionering de bekwame curator van de Oost-Aziatische afdeling van het Jeruzalemse Israel Museum, kwam er als kind. Ze merkt op: "Simchat Tora (Vreugde der Wet) was een echt feest. We kregen bruidsuikers, langwerpige bonbons gevuld met een soort likeur en heel mooi verpakt in gekleurd zilverpapier. Bij de Hakafot (de omgang met de Tora) mochten ook de kleine meisjes naar beneden, naar de mannensjoel. Er werd gedanst. Al die Holocaust-overlevenden dansten met de Sifrei Tora (Torarollen) die ze krampachtig vasthielden. De melodieën gingen eindeloos door. Wij stonden op de banken om alles te zien. Na de Hakafot gingen we weer naar boven. Enkele jaren later waren er al naoorlogse kinderen, die door de sjoel renden als normale kinderen." Als er kiddoesj was – 'kiddesj' zeiden de Oost-Joden – na de sjabbatochtendienst, werd er 'sechs-und-naanziger' gedronken. Dat was 96% alcohol. Ik begreep niet hoe de sjoelgangsters dat door hun keel konden krijgen. Willy Lindwer zegt dat er ook altijd

Slivovitz op de kiddoesj was. Hij heeft nog steeds een fles Slivovitz in huis.

Tijdens zo'n kiddoesj werd vaak de wereldpolitiek in het Jiddisj besproken. Toen Stalin stierf kwam in Rusland een driemanschap aan de macht. Een van hen was de minister van buitenlandse zaken, Vyacheslav Molotov. In de kiddoesj-discussie werd gezegd dat het nu beter zou worden voor de Joden in de Sovjetunie. Molotov was in het Hebreeuws (in de Asjkenazische uitspraak) immers molei tov (vol van het goede). Het is jammer dat er nooit een boek over de naoorlogse Oost-Joden van Amsterdam is verschenen. Er is zelfs geen boek over markante naoorlogse Oost-Joodse personen. De heer Kleinberger zou er een plaats in verdiend hebben.

Rabbijn Neuwirth was de eerste naoorlogse rabbijn van de synagoge. Hij ging echter al snel op Alia. Jaren later kreeg de synagoge een nieuwe rabbijn, rabbijn Katz. Hij had koningin Wilhelmina geschreven en vermeld dat hij als hulp van de 'wonderrabbi' van Munkacz bij haar gesprek met hem in het Tsjechische Marienbad aanwezig was geweest. Hij vroeg haar hem in Nederland toe te laten. De koningin en haar echtgenoot waren kinderloos. De rabbi zegende haar. Daarna werd prinses Juliana geboren. De brief van rabbijn Katz aan koningin Wilhelmina was in het Jiddisj. Die kwam bij het Amsterdamse rabbinaat terecht. Voor hen vertaalde wijlen mijn vader de brief in het Nederlands. Rabbijn Katz in zijn zwarte chassidische kleding was destijds in Amsterdam de enige wat we nu een aan zijn kleren 'herkenbare Jood' zouden noemen.

Hoewel de Joden vrijwel allen weggetrokken zijn uit de Plantage naar Amsterdam-Zuid of Buitenveldert, bestaat de synagoge nog. Ze werd tot voor kort geleid door de onlangs overleden 100-jarige A.M. (Dolf) Aronson. In het Liber Amicorum ter gelegenheid van zijn 100ste verjaardag heb ik mijn herinneringen aan de synagoge beschreven.

De synagoge in de Nieuwe Kerkstraat is een onuitwisbaar onderdeel van mijn herinneringen uit de eerste naoorlogse jaren.

Terugkijkend begrijp ik, dat daar een volkomen andere cultuur heerste dan in de stad eromheen. Het was veel meer dan een on-Nederlands gebedshuis. In dit gebouw hervonden de bezoekers resten van de verloren identiteit uit hun jeugd in Oost Europa.



## Diversen

Het huis was half IKEA, half kringloopwinkel. Ze was vooral erg trots op haar tweedehands vondsten; een hoge speelgoedkast voor tien gulden, een kinderstoeltje voor een rijksdaalder, allerlei hebbedingetjes voor zo goed als niets. "Kijk es", glunderde ze tegen me als ze me iets nieuws liet zien: "Kijk es, vind je deze aardewerk kruiken niet mooi op de vensterbank?" En ik was net zo enthousiast als zij, want van wie had deze dochter dit instinct meegekregen van voor weinig geld, maar toch gezellig een nieuw huis inrichten; van mij toch zeker?



Haar Nederlands ging ook vooruit. Het enige misverstand dat ik me herinner was het verjaardagstaart-incident. We hadden besloten haar dochter samen een mini-hifi-systeem te geven voor haar tiende verjaardag. We trokken de stad in en gingen de verschillende electronicazaken langs om modellen en prijzen te vergelijken. Toen we daar mee klaar waren, liepen we terug naar het parkeerterrein. Toen ik nog even naar de Hema en de boekhandel wilde gaan, zei ze: "Waar is de cakeshop?" Ik wist dat ze ook een verjaardagstaart wilde kopen omdat ze zo druk met het huis bezig was geweest, dat er gewoon geen tijd over was gebleven om ook nog een taart te bakken. Ik wees haar de weg





naar de dichtsbijzijnde warme bakker en ging naar de Hema. Toen ik ongeveer twintig minuten later terugkwam van de boekhandel, was ze nog niet bij de auto. Na een kwartier wachten, me afvragend wat voor exotische taart ze wel aan het bestellen was, kwam ze eindelijk opdruven. “Je hebt me naar de verkeerde winkel gestuurd”, zei ze verontwaardigd: “Je hebt me naar een bakker gestuurd, ik heb overal naar de cakeshop gezocht en hij is twee straten verderop aan de overkant van de gracht”.

Toen ik eindelijk doorhad dat ze naar de ‘Kijkshop’ was geweest om de mini-hifi-installatie nog eens te gaan zien, begreep ik dat de Nederlandse ‘ij’ niet zo makkelijk voor anderstaligen is.

De week daarop kwam ze met nieuwe vondsten uit de kringloopwinkel thuis. Dikke, blauwe overgordijnen voor een kinderkamer en een rechthoekige, metalen Brabantia huishoudsparpot met zes gleuven voor de verschillende spaardoeleinden. “Ik ga ‘m niet gebruiken, hoor”, zei ze: “Mijn geld staat op de bank, maar ik vind ‘t zo uniek Nederlands, ik heb zoiets nog nooit in mijn leven in een ander land gezien.” “Ik ook niet”, zei ik: “Weet je wel wat dat allemaal betekent?” Ik wees op de beige doos met KLEDING, GAS-LICHT-BRANDSTOF, HUISHOUD. ART., VERZEKERING, VAKANTIE en DIVERSEN erop. “Ja”, zei ze: “Behalve ‘brandstof’ weet ik alles: kleren, gas en licht, dingen voor het huis, verzekering, vakantie en echtscheiding, net als ‘divorce’ in het Engels. Ik vind het wel vreemd dat ze daar geregeld voor sparen alsof het een zekere levensbehoefte is, maar ja, d’r zijn wel meer vreemde dingen in Nederland” (en daar kon ik het mee doen).

Ruth Neter



# JOODS DEVENTER (3)

HET  
LEZERSHOEKJE



## EEN 'JERIDA' NAAR DEVENTER

In de Aleh van december 2018 (76/5) begonnen we in Lezershoekje een vervolgverhaal over een 'jerida' vanuit kibboets Lavie naar Deventer in 1952. Het ging om Louk van Essen en Betty van Essen-Kok, die met een in Israël geboren kind na drie jaar als jong gezin terug in Nederland aankwamen. Louk vond werk als voorganger van de Joodse gemeente Deventer. Betty herinnert zich de belevenissen na hun terugkeer tot in detail en schreef ze op. De redactie kortte het in. Betty schrijft vanuit haar optiek als jonge moeder van een snel groeiend gezin en met vele verplichtingen als vrouw van de voorganger. Louk had een minimaal NIK-salarisje. Van haar werd verwacht dat ze haar diensten onbezoldigd verleende.

Onze kinderen groeiden op in het Deventer van na de oorlog en het opnieuw opgepakte Joodse leven ging door, ondanks de grote verliezen van de Sjoa. We woonden boven de sjoel in de Lange Bisschopsstraat en waren met het hele gezin intensief bij het hele sjoelgebeuren betrokken. Aan sjoeldiensten op Sjabbat ging schoonmaken op vrijdagochtend vooraf, er moest toiletpapier worden gescheurd en voor de dienst werden de luchters aangestoken en de twee lichten aan beide zijden van het gedenkteken in de hal ter herinnering aan de 400 Deventer Joden die door de moffen waren omgebracht. Ik hoop dat het monument later ergens een goede plek heeft gekregen. Onze oudste dochter, Geolith, stond altijd



Betty van Essen  
met Shaul en  
Florry



in de open voordeur naar de drukte in de Lange Bisschopsstraat te kijken en dan denk ik toch wel dat het monument indruk op haar maakte. Tenslotte zijn de kinderen, die na de oorlog geboren werden, tweede generatie mensen geworden met hun eigen problematiek.

Alles moest volgens de Joodse kalender ruim van te voren gepland worden, waarbij niet te vergeten het wekelijks voorbereiden van het Toralezen, dat elke donderdagavond plaatsvond in onze huiskamer onder leiding van mijnheer Wolf, bijgenaamd 't'oude Wolfe'. Hij was nooit tevreden. Later verscheen Ab de Lange wekelijks om met Louk de Tora uit de sjoel naar boven te brengen en op onze eettafel te leggen om de sidra van de week te leren. Als Ab wegging zei hij altijd: "Gooi je mij er even uit, Louk!?"

Het was voor onze kinderen heel apart om daar te wonen met zo'n groot speelterrein in en om de sjoel, net onder onze woning. Dat leverde verrassende momenten op zoals de keer dat Louk tijdens het dragen van de Tora een dinkytoy opzij moest schoppen. En een andere keer, toen juffrouw Neuteboom, de schoonmaakster, maar niet de matteklopper kon vinden, die de volgende dag, tijdens het openen van het parochet de sjoel in viel. Ik droeg de verantwoordelijkheid voor de uiteindelijke helderheid van het geheel, wat er soms bij inschoot, want het was een vreselijk druk leven. Neuteboom deed het gelukkig prima. Er was echter een dame die met haar vinger over de achterste stoelen ging en mij erop attendeerde dat daar stof lag. Dat kwam dan bij mij terecht. Dezelfde dame was eens kwaad omdat ik naar naalles ging terwijl de dames van de chevre kedisje in mijn huiskamer doodskleding aan het naaien waren. Je werd weleens op je vingers getikt. Maar in feite werd ik niet betaald. Het hoorde bij de zeer uitgebreide taak van de voorganger, waar ik een aanhangsel van was en zo was er weleens iets niet helemaal zoals men verwachtte.

## Pesach

Met Pesach organiseerden wij de tweede seideravond voor de kehilla wat uitermate veel werk inhield met langdurige voorbereidingen. De keukenspullen, die het hele jaar door werden gebruikt, zetten we weg. Andere werden te voorschijn gehaald en gewassen nadat keuken en huis volkomen waren gereinigd. Glazen dienden drie dagen in een grote bak te liggen waar het water elke dag van moest worden ververs.

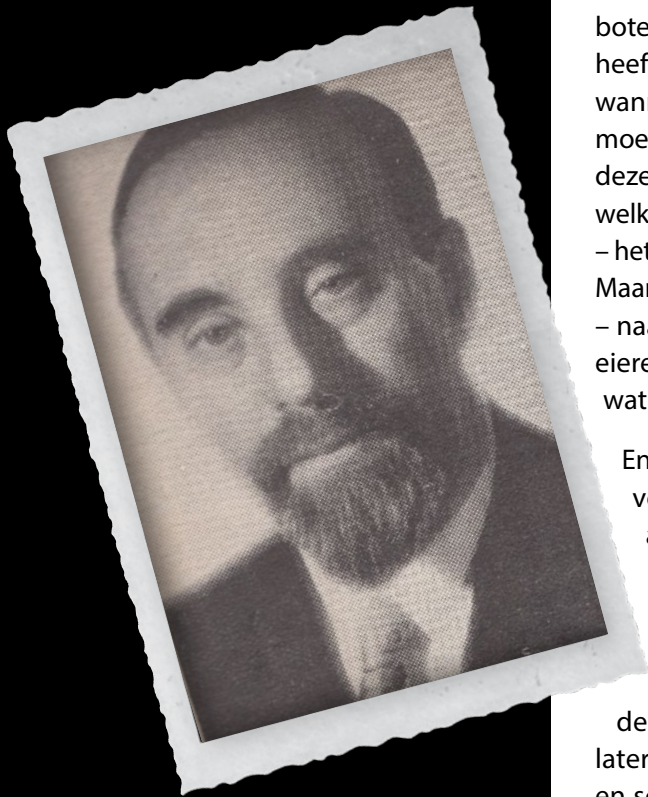


Spelen in de  
tuin beneden



Louk van  
Essen,  
Chanoeka  
in Deventer





Opperrabbijn  
Eliëser Berlinger

Alles moest gekasjerd. Ik zette enorme hoeveelheden koffie, kookte voor iedere deelnemer eieren, wij bestelden voor Pesach koosjere kaas, boter, bruine suiker en al hetgeen men bij een Hollandse seider nodig heeft; ik denk bij Polak de kruidenier die graag mijn keuken in kwam wanneer hij boodschappen afleverde en soms in de pannen keek. Er moesten lange tafels gedekt worden. Ergens is nog een Haggadah die deze geschiedenis weergeeft met aantekeningen van Louk over wie welk gedeelte zou voordragen. Dit, samen met een stel kleine kinderen – het waren er uiteindelijk vier! – was alles bij elkaar een geweldige taak. Maar het had ook voordelen, want, als dan iedereen – hopelijk tevreden – naar huis ging en wij de tafels afruimden bleef er voldoende kaas, eieren en matzes over om ons gezin de hele Pesachweek te voeden, wat ons hielp deze dure week door te komen.

En dan was er de tuin, beneden! Die tuin was een aanwinst en vooral voor de kinderen die daar zonder gevaar konden spelen. Hij was aan alle kanten afgesloten en Shaul reed de hele tuin rond, terwijl ik vanuit de kamers boven oog op het gebeuren beneden kon houden. Mijn kinderen werden grootgebracht volgens wat ik had geleerd in het kibboets-kinderhuis, wat inhield dat zij om een uur of negen naar de tuin gingen spelen en ik om tien uur de trap afzakte met de laatste twee babies onder mijn armen en later weer met een blaadje waarop bekertjes chocolade melk, koekjes en schone luiers. Alles bij elkaar was het een prachtige speelplaats waar wij plantjes kweekten voor Toe Besjvat met de leerlingen van de Joodse les. In de tuin stond een mooie notenboom die dubbelgrote walnoten gaf. Ons inkomen was dermate laag dat wij walnoten aan de delicatessenzaak naast ons verkochten waar beide partijen blij mee waren. Tijdens bezoek van gemeenteleden voor een verjaardag hadden wij niet veel aan te bieden. Louk ging naar beneden met een bezem om wat noten te vangen en met een bescheiden stukje chocola erbij kwamen wij dan toch een heel eind.

## Berlinger

Opperrabbijn Berlinger kwam om de veertien dagen op maandagavond lesgeven aan leden van de kehilla, in het gemeentelokaal. Hij was in 1954 aangesteld als opperrabbijn voor de Mediene, een heel aardige man. Die lessen waren op dezelfde avond, dat op de radio de familie Doorsnee was. Ik moest bij die lessen aanwezig zijn waar ik niet blij mee was. De familie Doorsnee... daar luisterde heel Nederland naar! Berlinger bezocht ons ook, als ik mij goed herinner eens per half jaar, over Sjabbat. Dan logeerde het echtpaar Berlinger in hotel 'De Wereld' en ze aten bij ons. Dat gebeurde dan tussen de bedrijven van ons gezin door. Jediedjah, de jongste, zat in de kinderstoel. Na de sjoeldienst, net voor de lunch, wilde ik vóór alles het potje van de kinderstoel, leegmaken. Onderweg kwam Louk uit de keuken met een volle kiddoesjbeker. Dat moest eerst, de kiddoesj ging voor. En zo zat onze jongste op de kinderstoel zonder potje. De twee oudsten wisten



precies wat er gebeuren zou en zo geschiedde. Shaul sprong om de fraaie lunchtafel en riep: "Ima, Jediedjah heeft gepoept en het is net een eend!" Een deel lag op de plank van die stoel. Zo was dat. De heer en mevrouw Berlinger deden of er niets aan de hand was terwijl ik op mijn knieën onder tafel schoonmaakte. Als dan Sjabbat voorbij was zei Rav Berlinger: "Mevrouw van Essen, u heeft het weer met veel chen gedaan!" Een volgend bezoek was Jediedjah twee jaar. Hij kon de R nog niet uitspreken en zei dan een L. Rav Berlinger stond midden in de huiskamer. Jediedjah keek omhoog en zei: "Dag mijnheer Bellinger. Heb jij een snolletje?" Mijnheer Berlinger hoorde of begreep dat gelukkig niet. Louk kreeg bij zo'n bezoek geen hap door zijn keel, altijd bang niet te voldoen. Na de vrijdagavondmaaltijd bracht hij mijnheer Berlinger naar hotel 'De Wereld'.

Er waren allerlei activiteiten in het gemeentelokaal. Ook bekende sprekers. Lou de Jong kwam eens. Meyer Sluysen ook. Er was een concert van Martha Noach met een zoon, nog voor hun vertrek naar Israël. En er waren vergaderingen van het bestuur. Dat bestond uit, David Zendijk, Moos Zendijk, Mijnheer Noach, Meier Godschalk, Bennie Samuel, Ies Mol, Philip Gelder. Ook meneer Pinto maakten we nog even mee, tot zijn vertrek. Louk was elke avond op pastoraal bezoek, ook bij mensen die wel lid waren maar die je nooit zag. Hij probeerde ze bij de gemeente te betrekken. Al die jaren hoorde ik hem spreken over: "hoofdelijke omslag". Ik meen dat dat over de contributie van de gemeenteleden ging. [Wordt vervolgd].

*Betty van Essen-Kok*



## TER HERINNERING AAN DR. WILLEM KAT

### Een bijzondere arts

Ongeveer een half jaar voor mijn bar mitswa kreeg ik toevallen. De huisarts verwees me naar de neuroloog Dr. Wilem Kat. Deze liet me opnemen in het Wilheminagasthuis, waar zijn diagnose epilepsie door een electroencefalogram (EEG) bevestigd werd.

In die tijd werd nog door vele mensen epilepsie als psychische ziekte beschouwd. Niet alleen stelde hij mijn ouders gerust, hij gaf zichzelf de moeite – in die tijd niet alledaags – om naar de Joodse HBS te komen en de kinderen en de klassenleraar uit te leggen, dat ik weliswaar nog een tijd toevallen kan krijgen en wat in dat geval gedaan moest worden. Hij zei ook, dat de toevallen met behulp van medicijnen op den duur zouden verdwijnen.

Toen ik moest onderduiken heeft hij de noodzakelijke medicijnen naar het hoofd van de ondergrondse in Lemmer gestuurd. Zonder die medicijnen zou geen familie mij kunnen houden.

Tot mijn spijt heeft Yad Vashem ook na beroep hem niet erkend als Rechtvaardige onder de volkeren. Daarom doe ik dat nu.

Zijn aandenken zij tot zegen!

*Shlomo Ganor*



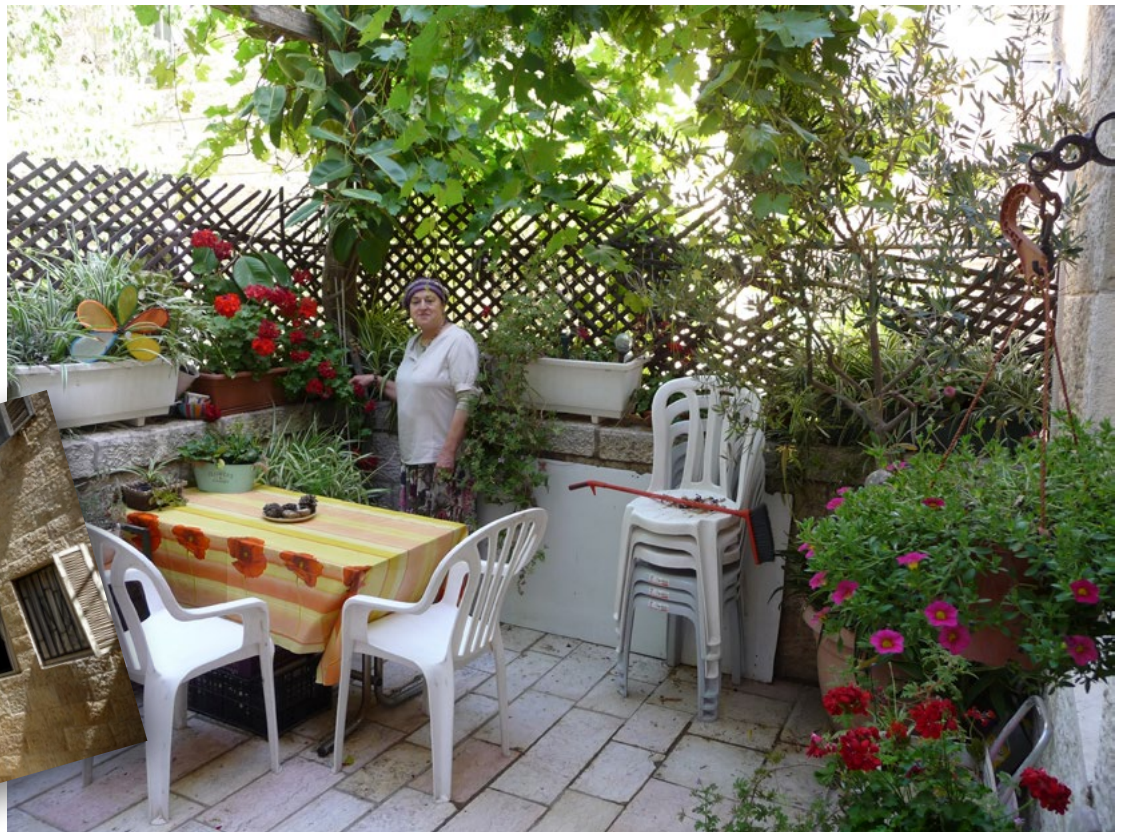
## SHULAMITH VOMBERG: LEVEN, WERKEN EN NAAR SCHOOL IN DE OUDE STAD

Navah Verhoeven interviewde een medebewoonster van de Oude Stad (de 'Rova') van Jeruzalem, Shulamith Vomberg-Samuel, dochter van Edith en Bennie Samuel. Dit is het tweede deel van het interview. Het eerste stond in de vorige Aleh.

Navah Verhoeven: Even praktisch: Boodschappen doen in de Oude Stad is een apart verhaal, waar ik al eens over schreef, maar jij kent een manier waar ik niets over wist. Hoe zit dat?

Shulamith Vomberg:

Hier in de Rova en ook in sommige andere steden of dorpen is een prachtig systeem uitgevonden: je krijgt een lijst via de computer, daar doe je je bestelling en je betaalt. Woensdagmiddag op het Rothschildplein, komen alle bestelde inkopen aan. Het is helemaal gebaseerd op vertrouwen in de medemens, niemand neemt mee wat hij niet besteld heeft. Wie geen computer heeft, bestelt via de telefoon. Er zijn soms dingen over, want degene die het naar de Oude Stad brengt, komt met hele dozen en dan kan je 's avonds laat nog dingen kopen die je niet besteld had. Het hele systeem is goedkoop want de verkoper heeft geen winkel nodig en geen verkopers, alleen een groot magazijn en vervoer. We zijn een gesloten, ommuurde gemeenschap, maar binnen tien minuten zitten we toch in de hoofdstraten van Jeruzalem en vlak buiten de Jaffa Poort hebben we het heerlijke Mamilla, wat een reuze gezellige winkelstraat is, waar je zo naar toe loopt. Er zijn tal van restaurants in prijsvariaties.





## Hoe is de gemeenschap in de Rova?

Iedereen leeft zijn eigen leven en respecteert de ander; men bemoeit zich niet met persoonlijke zaken. Er zijn hier enkele seculiere families, ook dati leoemi families (nationaal religieus) en vandaag is het grootste gedeelte charedi. Er wordt veel aan chesed gedaan, na een bevalling, of bij minder leuke omstandigheden. De gemeenschap leeft enorm met je mee. Er is veel gastvrijheid, we nodigen elkaar uit, terwijl er toch onderling verschillende meningen bestaan. Enkele jaren geleden heeft een heel speciale buurvrouw lessen opgezet over 'hoe ongezond is roddelen' en de regels hiervoor in het Jodendom. Wekelijkse lessen gaf ze, die ook twee jaar lang in ons huis plaatsvonden. Dat heeft de levensstijl hier heel positief beïnvloed. Er wordt niet geroddeld.

## Werk je in de Oude Stad?

Ik ben onder andere bibliothecaresse en mijn initiatief was altijd om nieuwe bibliotheken op te zetten. Precies dertig jaar geleden kwam iemand naar me toe en zei: "Wil jij in de Rova een bibliotheek oprichten waar het nationaal-religieuze publiek boeken kan lenen zonder dat ze die na moeten kijken voordat ze ze aan de kinderen geven?" Ik was enthousiast. Het werd gefinancierd door een vroegere buurvrouw. Ze hebben vijftien jaar de bibliotheek bekostigd en mij een klein salaris gegeven. Daarna werden wij deel van de Gemeente Jeruzalem. Ondertussen is de charedi gemeenschap sterker geworden en voor hen is zo'n bibliotheek ook heel belangrijk. Met mijn Nederlandse 'mind'; kan ik het natuurlijk niet laten om toch in de bibliotheek wat algemene ontwikkeling te stoppen. Ik leid dit werk met heel veel plezier. Het groeide uit tot cultureel centrum, er waren tijden dat ik een budget had om culturele activiteiten te organiseren, lezingen over gezonde voeding, over het Rambam dieet. De laatste tijd was er geen budget voor, maar omdat ik tweede generatie ben, kon ik het niet laten om een vriendin uit te nodigen die verteld heeft wat haar moeder heeft meegemaakt in de Tweede Wereldoorlog. Zo is de bibliotheek een trekpleister voor alle ingezetenen van de Rova, van seculier tot charedi.

Al jaren heb ik ook een praktijk aan huis voor alternatieve geneeskunde: reflexologie, Bach flower therapie, voeding, en aromatherapie. Ik verkoop de etherische oliën van Chaim Schloss en maak zelf huidcrèmes. Alles individueel passend per persoon met natuurlijke, organische middelen. Ik krijg commentaar dat mijn behandelingen te goedkoop zijn, maar ik vind dat alternatieve geneeskunde bereikbaar moet zijn voor iedereen.

## Zijn hier scholen?

Onze buurt is natuurlijk klein met, denk ik, niet meer dan 600 families, maar we hebben toch diversiteit aan scholen, het charedi cheider; de Zilberman Talmud Torah; een Mamlachi Dati school en eentje georiënteerd op Merkaz Harav en ook nog een school daar tussenin: de Achinoam school. Mijn kinderen gingen daarheen omdat daar kleine klassen waren. Het is voor kinderen heel spannend om hier op te groeien, er gebeuren allerlei bijzondere dingen. Zo kwamen we er achter, dat onze kinderen soms op maandag en donderdag in de pauze van school naar de Kotel liepen om bij de Bar Mitswes daar lekker toffees en ander snoep te verzamelen.

## Is er niet wat weinig natuur?

Ja, dat vind ik erg jammer maar daardoor waardeer ik het nog meer als wij af en toe een auto huren en de natuur ingaan. Als groot voorrecht ervaar ik het, dat we twee balkons hebben en daar probeer ik een beetje groen te kweken. Ik vind het ontzettend leuk als de kleinkinderen komen, dan neem ik ze mee naar alles wat groeit en bloeit en vertel over alle planten en prachtige bloeiende bloemen. Mijn man kan verzuchtend zeggen: "Ik denk niet dat wij ooit kunnen verhuizen, want die planten, vooral die olijfbomen, zijn gewoon niet te verplaatsen!"

*Navah Verhoeven*



### **Overleden**

Eind augustus overleed Harry Cohen op 99-jarige leeftijd, de echtgenoot van Sieny Cohen-Kattenburg die ongeveer een half jaar eerder stierf. Beiden werden vrij bekend in Nederland door hun verzetswerk rond de crèche tegenover de Hollandse Schouwburg. Ze wisten samen met anderen honderden kinderen te redden uit de klauwen van de nazi's. Sieny en Harry waren 75 jaar getrouwd.

### **Opvolger voor 'Sal Meyer'**

Qlatsch is de naam van de nieuwe kosjere zaak die begin november de deuren opende op dezelfde plaats als voorganger Meyer. Horeca-ondernemster Sharon Cohen heeft voor een internationaler menu gezorgd, maar diverse succesnummers blijven gehandhaafd, zoals het broodje halfom, pekelvlees en ossenworst. Qlatsch, afgeleid van het Jiddische werkwoord voor 'aanrommelen', doet ook aan catering en sjabbatmaaltijden.

### **Namenmonument**

Ondanks de lopende beroepsprocedure van tegenstanders is met de voorbereidingen voor de bouw van het Namenmonument aan de Weesperstraat een begin gemaakt, aldus het Nederlands Auschwitz Comité. Het is de bedoeling dat het in 2021 klaar is. Op de wanden van het monument komen de namen te staan van 102.000 vermoorde Joden en 220 Sinti en Roma met geboorte- en sterfdatum. 's Nachts wordt het monument verlicht. Tegenstanders, onder wie academici als Abram de Swaan en Herman Vuijsje, hebben onlangs een boekje uitgebracht met hun bezwaren.

### **Geld voor begraafplaatsen**

De minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap Van Engelshoven heeft 2,5 miljoen euro uitgetrokken voor restauratie en onderhoud van Joodse begraafplaatsen. Het gaat om een vijfjarig project. "Door de vervolging tijdens

de Tweede Wereldoorlog is de Joodse bevolking sterk in omvang afgenomen. Dit maakt het des te belangrijker het Joodse erfgoed te beschermen", aldus de minister. Er komt ook geld voor synagogen in de mediene. Verder komt er geld vrij voor de Anne Frankstichting, de Hollandsche Schouwburg en het Joods Cultureel Kwartier, waaronder met name het Holocaustmuseum in oprichting. Ook zal de minister aandacht besteden aan restitutie aan Joodse eigenaren van tijdens de Tweede Wereldoorlog geroofde kunst.

### **Amsterdamse erfpachtgelden**

Een commissie onder leiding van jurist Ernst Numann heeft eind september advies uitgebracht aan de Amsterdamse gemeenteraad over ruim honderd subsidieaanvragen. Er was 10 miljoen euro beschikbaar als compensatie voor onterecht geïnde erfpachtgelden tijdens oorlog. Er werd voor 35 miljoen euro aangevraagd. Veel aanvragen werden afgewezen of slechts ten dele toegekend.

### **Herdenking Reichskristallnacht**

Conform de traditie van de laatste jaren vond de door het Centraal Joods Overleg georganiseerde herdenking van de Duitse Reichspogromnacht van 1938 weer plaats in de Snoge. Sprekers waren onder andere minister Grapperhaus en Michael Marcan, die als achtjarige de Kristallnacht in Keulen meemaakte. Op andere plaatsen in het land werden vergelijkbare herdenkingen op touw gezet, zoals in Groningen, Zaandam en Breda.

### **CIDI en minister Kaag**

Begin september ontving het CIDI minister Sigrid Kaag - voor o.a. Buitenlandse Handel - in het Mauritshuis. Reden voor de uitnodiging aan de bewindsvrouw was, zoals het CIDI het omschrijft: "Kaag is in pro-Israëliëse kringen omstreden vanwege haar vermeende pro-Palestijnse sympathieën."

Voor een volle zaal sprak zij over haar werk als minister,

*De berichten in deze rubriek zijn gebaseerd op actualiteiten ontleend aan joods.nl, jonet.nl, het NIW, Het Parool en andere media. Deze aflevering bestrijkt de periode van medio augustus tot medio november 2019. Mocht u iets belangrijks missen, laat het weten.*

de humanitaire uitdagingen in het Midden-Oosten en over haar betrokkenheid bij toenadering tussen Israël en de Palestijnen. Voorts sprak zij lovende woorden over de bruisende economie in Israël en gaf aan dat haar eigen dochter in Tel Aviv werkt bij één van de vele jonge bedrijven in de “start-up nation”, aldus het CIDI.

Het CIDI na afloop over het optreden van de minister: “Na de bijeenkomst – en een kritische vragenronde door het publiek – leek de kou grotendeels uit de lucht. Ook Kaags echtgenoot, die onderminister was in de Palestijnse Autoriteit onder Yasser Arafat, was aanwezig.”

## **NS**

Door de NS is op verzoek van Sjoa-overlevende Moshe Zwarts z.l. een plaquette geplaatst in het Centraal Station van Amsterdam. Het is te vinden aan de IJzijde van de oosttunnel en brengt de ‘buitengewoon kille ontvangst in troosteloze ruimten’ na de oorlog door Nederland in herinnering. In een interview in Het Parool vertelt Zwarts hoe de ontvangst van Joden in Nederland in schril contrast stond met die van Belgische en Franse Joden die de Sjoa wisten te overleven en met muziek en vlaggen werden binnengehaald.

## **Diverse incidenten**

Ter afsluiting een opsomming van enkele opvallende anti-Joodse gebeurtenissen in het huidige Nederland. Tijdens een nachtelijk programma op één van de nationale radiozenders kon voor de tweede keer een antisemitische inbeller zijn gal spuwen over Joden, jodendom en Israël. Beiden werden nauwelijks tegengesproken door Morad El Ouakili, presentator van het programma die daarover achteraf zijn spijt betuigde nadat de Volkskrant met negatieve publiciteit kwam.

Ook was er nogal wat ophef over een tentoonstelling in het Design Museum van Den Bosch met als thema ‘nazi design’. Directeur Timo de Rijk vond het tijd voor zo’n

expositie. Hij merkte daarover op: “Terwijl de reactie op mijn plan waarschijnlijk zal zijn: moet dat nou? Ja, dat moet. Als je in je museum belangrijke stromingen in de designgeschiedenis wilt laten zien, kun je niet met een grote boog om de jaren dertig en veertig van de vorige eeuw heen blijven lopen.” In Duitsland waar vandaan het Bossche museum veel objecten in bruikleen krijgt, wagen musea zich nog niet aan zo’n tentoonstelling, omdat het veel te gevoelig ligt.

In Den Haag werd een aangekondigde nazi-demonstratie in de buurt van de Israëlische ambassade uiteindelijk afgewezen. De demo was gericht tegen de ‘zionistische schaduwmacht’. Organisator was de Racial Volunteer Force, een afsplitsing van de extreemrechtse Nederlandse Volksunie (NVU).

In het Noord-Hollandse Hippolytushoef is de Joodse familie Schmidt al zo’n twintig jaar naar eigen zeggen geïntimideerd en bedreigd met antisemitische pesterijen van verbale en zelfs fysieke aard. Er kwam pas veel aandacht voor nadat een grote vuurwerkbom tot ontploffing was gebracht bij het keukenraam van hun woning. Inmiddels worden er eindelijk beveiligingsmaatregelen genomen, zoals plaatsing van bewakingscamera’s. De familie wil al tien jaar verhuizen, maar krijgt hun woning niet verkocht.

## **Burgemeester Halsema**

Als toetje aandacht voor de Preek van de Leek die Femke Halsema hield in de Amsterdamse Singelkerk. In deze preken wordt aan bekende Nederlanders gevraagd om een persoonlijke voordracht te houden gebaseerd op de bijbel. Halsema vroeg in haar preek aandacht voor een rechtvaardige samenleving. Zij verwees naar Exodus, waarin het Joodse volk de Tien Geboden ontvangt van de Allerhoogste én deze richtlijnen tevens accepteert voor het dagelijks handelen. Samenlevingsregels werken alleen als ze onderschreven worden door de burgers.



---

*Nederland is klein en vol, en de behoefte aan comfort en economische groei botst steeds sterker met klimaat- en andere natuur- en milieuafspraken. In de vorige Aleh schreef ik al over het feit dat de Raad van State een streep zette door de stikstofregeling PAS.*

---

## Stikstofcrisis

*Daardoor kwamen tal van bouwprojecten stil te liggen. Om uit de impasse te geraken moesten er snel maatregelen komen om de stikstofuitstoot omlaag te krijgen, zodat er weer vergunningen afgegeven kunnen worden om woningen en wegen te bouwen. Eind september kwam de commissie Remkes met een advies.*

Zij waarschuwde dat het slecht gaat met de Nederlandse natuur en er "drastische maatregelen" nodig zijn om de uitstoot van stikstof te beperken en kwetsbare natuur beter te beschermen. Genoemd worden onder andere het uitkopen van bedrijven vlakbij natuurgebieden en een verlaging van de maximumsnelheid. Deze was in 2012 juist op een aantal snelwegen verhoogd tot 130 km per uur, een paradepaardje van de VVD. Het is dan ook pijnlijk voor die partij dit terug te moeten draaien. Toch blijkt dat de enige snelle manier om de bouw weer vlot te trekken en na het nodige gemor en gedraai is half november besloten dat overdag overal 100 km de maximumsnelheid wordt. Ook worden boeren vrijwillig uitgekocht. Om de VVD tegemoet te komen kijkt men ook of het aantal Natura 2000 gebieden kan verminderen, in jargon of ze

kunnen worden 'geherindeeld'. Hier moet Brussel echter ook zijn goedkeuring aan geven en die kans lijkt niet groot. Nederland heeft ze indertijd zelf aangewezen op grond van een aantal criteria en landen zijn niet vrij ze naar believen weer van de lijst te schrappen. Nederland heeft een van de hoogste stikstofconcentraties van Europa, en uit onderzoek blijkt dat bijvoorbeeld zo'n 8.000 kinderen als gevolg daarvan astma hebben. Stikstof is dus niet alleen slecht voor de natuur maar ook voor mensen.

## Boze boeren

*In oktober gingen boze boeren meermaals de straat op om te protesteren tegen plannen om de veestapel in te krimpen of andere beperkingen in te voeren. Boeren vinden dat zij al veel doen en dat nu andere sectoren aan de beurt zijn.*

Ze ontkennen dat de veeteelt verreweg de grootste veroorzaker is van stikstof (46%, terwijl verkeer en huishoudens elk 6% voor hun rekening nemen en circa een derde uit het buitenland komt). Volgens veel boeren is het RIVM, dat de stikstofuitstoot meet, niet objectief en kloppen de cijfers niet. De protesten liepen meermaals uit de hand, zoals bij het Provinciehuis in Groningen waar de deur werd vernield. Bij een demonstratie op het Malieveld

# ▶▶▶ NEDERLAND

in Den Haag waren veel meer tractoren gekomen dan geoorloofd, wat voor veel overlast zorgde en het Malieveld vernielde. Door deze incidenten nam de aanvankelijk grote steun onder de bevolking voor de boeren af. Onder druk van de boze boeren schortten een aantal provincies hun stikstofmaatregelen op. Eind november hebben het kabinet en de provincies een akkoord bereikt over een wat soepeler uitkoopregeling dan de provincies aanvankelijk voor ogen hadden.

Klagen boeren over radicale dierenactivisten, onder boeren zelf is nu ook van enige radicalisering sprake. Nadat dierenactivisten dit voorjaar een stal hadden bezet is de actiegroep Farmers Defence Force opgericht. Een actief lid: „Wij noemen onszelf strijders. En strijders laten een medestrijder niet achter op het slagveld.” Met deze uitspraak verwees hij naar een incident waarbij boeren een politiebureau in Groningen hadden bezet, nadat een boer was gearresteerd die politieonderzoek naar een eerder incident belemmerde. NRC Handelsblad heeft een tijdje meegekeken bij een paar boerenchatgroepen waaronder FDF, en daar circuleerden misselijke filmpjes van hun ‘vijanden’ Jesse Klaver en klimaatactiviste Greta Thunberg. Ook werden CDA bestuurders uit Brabant bedreigd nadat ze hadden ingestemd met strengere stikstofmaatregelen.

## Malieveld

*Er is de afgelopen tijd door meer belangengroepen gedemonstreerd, al liep dat gelukkig niet uit de hand. Ook mensen uit de bouwsector uitten hun onvrede op het Malieveld en onderwijzers staakten voor een beter loon.*

Een paar weken later gingen verpleegkundigen en andere mensen uit ‘de zorg’ naar het Malieveld, en draaiden ruim honderd ziekenhuizen en andere zorginstellingen zondagdiensten. Alle niet spoedeisende hulp werd afgezegd, een unicum sinds de jaren ‘80. Toch was er veel begrip voor hun eisen dat de werkdruk omlaag moet en

de lonen omhoog. Er is een groot tekort aan personeel in sommige zorgsectoren.

Ook de politie klaagt over onderbezetting en luidt de noodklok. In Amsterdam wordt een speciaal rechteam, dat zich met zware criminaliteit bezighoudt, opgeheven; duizenden aangiftes blijven liggen en bij belangrijke zaken kan niet worden ‘doorgepakt’. De regering moet met meer geld komen, anders sluit men acties niet uit. Komende jaren gaan bovendien veel agenten met pensioen en zijn er een aantal grote evenementen die veel politie-inzet vergen, zoals de Formule 1 en het Songfestival. De demonstraties van de afgelopen tijd en niet te vergeten de Sinterklaasintochten hebben ook de nodige politie-inzet gevergd.

Nederland lijkt dus in beweging, en kan bij de volgende verkiezingen wellicht op een nieuwe partij rekenen: BoerBurgerBeweging. Het kabinet zegt in reactie op het zorgpersoneel en de politie dat er geen of weinig geld is voor capaciteitsuitbreiding en loonsverhogingen. Zo mogen de ziekenhuizen nauwelijks meer uitgeven terwijl de vraag naar zorg maar blijft stijgen. Tegelijkertijd wordt er (ondanks de stikstofproblemen) ruim een miljard uitgetrokken voor woningen, wegen en andere infrastructuur.

## Zwarte Piet

*Dit jaar waren er voor het eerst bij de landelijke Sinterklaasintochten geen Zwarte Pieten meer maar alleen nog ‘roetveegpieten’. Dit is de voorlopige uitkomst na een discussie van bijna tien jaar, toen de protesten tegen Zwarte Piet begonnen.*

Veel zwarten deed Zwarte Piet aan het slavernijverleden denken en vonden hem een racistisch stereotype. Eerst werden vooral een paar clichés geschrappt, zoals de dikke rode lippen en oorkingen en het vaak kromme

Nederlands van veel Zwarte Pieten. Toen kwamen naast Zwarte Piet ook 'regenboogpieten' en uiteindelijk is nu voor roetveegpieten gekozen. De discussie ging gepaard met een steeds verdere verharding van standpunten aan beide kanten. Vorig jaar nog werden anti-Zwarte Piet demonstranten op de snelweg naar Friesland tegengehouden door pro-Zwarte Piet activisten. Bij de intochten was steeds meer politiebewaking nodig en werden de pro- en anti-demonstranten in aparte vakken gezet. De voorstanders van Zwarte Piet hebben het gevoel dat onze tradities en daarmee de Nederlandse cultuur steeds verder onder druk komen te staan door het toegenomen aantal buitenlanders. Tegelijkertijd vinden veel mensen het normaal dat tradities kunnen veranderen; er waren dan ook géén grote protesten of Malieveld-demonstraties tegen de roetveegpieten. In de provincie houdt Zwarte Piet echter vooralsnog stand.

## Burgerdoden door Nederlands bombardement in Irak

*In oktober brachten NRC en de NOS naar buiten dat begin juni 2015 bij een bombardement door Nederlandse F-16's in het Iraakse dorp Hawija zeventig burgerdoden waren gevallen.*

Men bombardeerde een bommenfabriek van IS, maar er lagen veel meer explosieven dan gedacht waardoor er een secundaire explosie plaatsvond die voor zoveel doden zorgde. Ook waren er veel vluchtelingen in de buurt van de fabriek. Uit het onderzoek van NRC en NOS bleek, dat toenmalig minister Hennis van Defensie de kamer verkeerd had ingelicht. Op 24 juni 2015 schreef ze de Kamer dat 'voor zover bekend' er geen burgerslachtoffers waren gevallen bij Nederlandse bombardementen. Naar nu blijkt was toen al bekend dat er burgerdoden waren gevallen. Kort na de aanval meldde Reuters: "Een luchtaanval van de door de VS geleide coalitie heeft een hele wijk platgelegd in een Noord-Irakese stad die wordt gecontroleerd door militanten van IS. Tientallen mensen werden gedood, inclusief burgers, zeiden getuigen en veiligheidsfunctionarissen."

In debatten in de Kamer wordt het gebrek aan openheid en het verkeerd informeren van de Kamer gehekeld. Rutte wijst erop dat men terughoudend is met informatie over nog lopende missies, en blijkt verder een nogal slecht geheugen te hebben, want hij kan zich niet meer

herinneren of hij indertijd is ingelicht over mogelijke burgerslachtoffers. Ook andere ministers hebben last van een haperend geheugen, en weten niet meer precies wanneer hen wat is verteld of wat zij anderen hebben verteld. Oppositiepartijen ter linker- en rechterzijde vermoeden dat bewust informatie is achtergehouden omdat de Kamer later in juni 2015 over verlenging van de missie in Irak moest stemmen. Het is overigens beleid om te zwijgen over concrete acties waarbij burgerdoden zijn gevallen tijdens lopende missies, om de troepen en de landen die de missies uitvoeren niet onnodig in gevaar te brengen. Na afloop van de missie duurde het echter ook nog jaren voordat – door eigen onderzoek van media – de feiten op tafel kwamen. Dit heeft het vertrouwen in Defensie zeker geen goed gedaan.

## Salafistisch onderwijs

*In september kwam – eveneens na onderzoek door NRC en de NOS – naar buiten dat kinderen op salafistische moskeescholen leren dat ongelovigen de doodstraf verdienen en dat zij zich moeten afkeren van de Nederlandse samenleving, aangezien alleen Allah wetten kan maken.*

Ze leren dat je geen vrienden mag zijn met ongelovigen of 'schijnheiligen', moslims die wat minder streng in de leer zijn. Zij leren dat homo's, tovenaars en Joden niet deugen en vijanden zijn van de islam. Op tovenarij staat de doodstraf en dit wordt vervolgens gekoppeld aan Joden. Kinderen leren bijvoorbeeld een soera over Joden die de profeet Mohammed betoverden zodat hij ziek werd. En dat je beter naar een islamitisch land kunt verhuizen, waar, aldus een imam: "je je kinderen kunt opvoeden op de islam. Dat je ze de waarden kunt leren die jij wil." "In Nederland", zegt Abu Muqbil, mag je niet eens je kind slaan als hij iets heeft gestolen." Een andere vertelt in een les over zijn bedevaart naar Saoedi-Arabië, waar: "iemand op een plein werd geëxecuteerd wegens 'tovenarij'".

NRC en Nieuwsuur, onderdeel van de NOS, deden dit onderzoek nadat de AIVD in zijn jaarverslag had gewaarschuwd voor de groeiende invloed van salafisten op het islamitisch onderwijs in Nederland. Zij leren kinderen een 'onverdraagzame boodschap', die hen vatbaar kan maken voor gewelddadig jihadisme. Daarop reageerden zowel de politiek als moskeebestuurders die preciezer wilden weten wat de kinderen precies leren en



in welke mate dit gebeurt. In het onderzoek waren vijftig organisaties geïdentificeerd met sterke salafistische invloeden. Van tien organisaties wist men met een smoes de lesstof te bemachtigen en zij werden nader onderzocht. Hoewel het om een relatief klein aantal gaat van het totale aantal organisaties dat islamitisch onderwijs verzorgt, zijn de salafisten wel invloedrijk omdat zij ook het meest actief zijn op sociale media. Het gaat hier niet om het reguliere onderwijs waar de onderwijsinspectie kan ingrijpen, maar om aanvullend 'informeel' onderwijs. Het zou gaan om meer dan duizend kinderen die 's avonds en in het weekend lessen volgen. Politici roepen op om de wet aan te passen zodat de onderwijsinspectie ook hier kan ingrijpen. Ook de Marokkaans-Nederlandse gemeenschap reageert geschokt. Een sjeik, een imam en een islamdocent, actief in traditionele Marokkaanse moskeeën, noemen de salafistische lessen 'afschuwelijk', aldus NRC. Een vertegenwoordiger van de Raad van Marokkaanse Moskeeën zegt dat het 'vijf voor twaalf' is en dat meerdere imams zich zorgen maken maar zich niet durven uit te spreken uit angst voor represailles.

Dezelfde journalisten van NRC en Nieuwsuur berichtten een week later dat ook reguliere islamitische basisscholen een omstreden lesmethode gebruiken, die kinderen o.a. leert dat Allah homoseksualiteit zou verafschuwen en de straf voor homoseksuelen een stenenregen en de dood zou zijn. Ook transgenders moeten het in

de methode ontgelden. Vanaf de pubertijd mogen jongens en meisjes elkaar niet aankijken, want dat zou een vorm van 'zina' (overspel) zijn. De lessen staan in het seksuele voorlichtingsboek 'Help! Ik word volwassen', uitgegeven door de islamitische scholenkoepel ISBO, die het heeft ontwikkeld voor de vierenvestig aangesloten basisscholen, aldus de NOS. Daarnaast vermeldt het boek strenge gedrags- en kledingvoorschriften voor met name meisjes. In één van de lessen moeten meisjes een collage maken van goede manieren om je te kleden en foute, waarbij een hoofddoek bijvoorbeeld wordt gecombineerd met make up en te strakke kleding. Mede uitgever van de lesmethode ISBO (Islamitische Schoolbesturen Organisatie) stuurde vanwege de ophef een aanvullende brief aan de scholen met een 'preciezere uitleg van de strekking van een aantal passages in het boek'.

De Onderwijsinspectie zag aanvankelijk geen aanleiding in de voorgelegde passages om in te grijpen. Na de ophef werd toegezegd toch opnieuw naar de omstreden lesboeken te kijken. De Kamerfracties van VVD en PvdA riepen op tot een noodwet om salafistische weekendscholen van moskeeën – die ook bedenkelijke methoden bleken te hanteren – zo snel mogelijk te sluiten. Ook willen deze partijen artikel 23 van de grondwet moderniseren, dat handelt over de vrijheid om scholen op te richten op basis van religie.



# CLEVERINGA-LEZING 2019

Op 26 november heeft de Irgoen Olei Holland, samen met de Alumni van de Universiteit van Leiden en het Center for Research on Dutch Jewry, opnieuw de Cleveringa-lezing georganiseerd. Dit gebeurde dit jaar aan de Hebreeuwse Universiteit van Jeruzalem, waar de spreker, prof. Tahir Abbas zelfs korte tijd heeft gestudeerd. Het onderwerp van de lezing was “The Crisis of Islamophobia in the Global North”. De jaarlijkse lezingen herinneren aan de moed van prof. R.P. Cleveringa, decaan van de Rechtenfaculteit in Leiden, die in 1940 een betoog hield tegen het door de Duitse bezetter opgelegde ontslag van de Joodse hoogleraren.

Foto's: Rob Coopman

Het publiek



De Nederlandse Ambassadeur Hans Docter ontving een boek van de Hebreeuwse Universiteit



Voorzitter van de IOH, Gideon van der Sluis, heet de aanwezigen welkom



De lezing in volle gang



Prof. Tahir Abbas aan het woord

# IK WIST HET WEL... EEN HERINNERING

*Oh-Hemeltje  
Ik wist het wel  
Ik heb net mijn rapport gekregen  
Het is zoals ik dacht  
Mijn rapport is niet iets  
Om de vlag voor uit te hangen  
Ik heb twee mooie punten  
Ik heb voor gymnastiek een negen  
En voor "verzuimen" een tien gekregen  
De rest is net voldoende  
Allemaal zessen  
En een paar zes-tot-zevens  
Voor algebra kreeg ik een twee  
Voor meetkunde kreeg ik een drie  
En van fysica weet ik niet méér,  
Dan dat stoom gelijk is aan paardenkracht  
Ik herinner me ook iets van Maagder Bollen  
Toen hebben ze paarden van de markt gebracht  
Om die Bollen van elkaar te trekken  
Ik vond die paarden lolliq  
Voor fysica kreeg ik een vier  
Dat deed me echt plezier  
Voor wat ik NIET weet  
Had de fysica-man me met ere  
Een nul kunnen geven  
Ik kan heel mooi tekenen  
Maar de tekenleraar zegt dat ik een knoeier ben  
En het tekenen beter kan laten  
Hij heeft me een vijf tot zes gegeven*

*\*\*\**

*Het nare is  
Ik moet dat rapport  
Aan Pa en Ma laten zien  
Ik zal wel weer een standje krijgen  
Ik zal maar zwijgen*

*Want ik krijg toch nooit gelijk  
Mij wordt altijd gezegd  
Dat ik mijn mond moet houden  
Dat doe ik dan maar  
Behalve op de zangles  
Dan doe ik mijn mond wijd open  
Ik zing zo vals als een kraai  
Je kunt het beter "krassen" noemen  
Maar ik zing tóch mee  
Dat doe ik expres  
Om de zangles te verknoeien  
Zodra de meneer van de zang het in de gaten krijgt  
Verwijdert hij mij uit de klas  
En zegt: "In de naam van wat al wat heilig is"  
"ga jij maar zingen op de gang"  
Ik heb echt niet veel  
Waarop ik me kan beroemen*

*\*\*\**

*Maar alles bij elkaar genomen  
Vind ik de school best leuk  
Al krijg ik af en toe een deuk  
En word ik nooit geprezen  
Ik heb vrienden en vriendinnen  
Om de dag mee te beginnen  
Na de vakantie gaan we met z'n allen  
Naar een hogere klas  
Ik haal het altijd net  
Met mijn hakken over de sloot  
Maar bij het echte "slootjespringen"  
Ben ik de beste  
Ik haal altijd met gemak  
De oever aan de overkant  
Ik kreeg niet voor niets  
Voor gymnastiek een negen*

**Helen Laub**



# Adverteren in Aleh doet verkopen!

Advertentietarieven worden op aanvraag verstrekt door het kantoor van de IOH

**פרסם ב"עלה" ותגיע לאלפי קוראים!**

לקבלת תעריפי פרסום אנא פנה למשרד ארגון עולי הולנד

Advertise in Aleh and reach many thousands of readers!

For advertising rates please apply to the office of Irgoen Olei Holland



**De Aleh in de maak! De redactie aan het werk! V.l.n.r.  
Eldad Kisch, Rob Coopman, Bart Berman, Chaya Brasz**

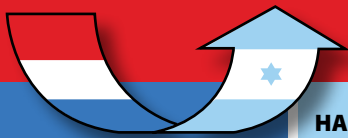


# Toe Besjwat Sameach!

Bomen planten door Rob en Greet Coopman in het 'Onbekende Kinderen bos', KKL - Yatir Forest, 2006







# IOH - CONTACTPAGINA

## IOH KANTOOR

Commercieel centrum  
Ramat Ilan  
Oranim 1, 5405201 Givat Shmuel  
tel: 03-5625611 fax: 03-5625575  
ioh@netvision.net.il www.ioh.co.il  
www.facebook.com/  
IrgoenOleiHolland

## LEDEN VAN HET HOOFDBESTUUR

### Gideon van der Sluis

Voorzitter (Dagelijks Bestuur)  
voorzitter@ioh.co.il

### Binyamin Tjong Alvares

Penningmeester (Dagelijks Bestuur)  
binyamin.tjong@gmail.com

### Marion Levkovits

Afd. Jeruzalem  
(Vice-voorzitter/Dagelijks Bestuur)  
marion.iohsecretaris@gmail.com

### Marc Boas, Lid

marcboas@partner.net.il

### Yvonne Ben Hador

Afd. Netanya/Sharon  
yb0712@gmail.com

### Malka Shamir-de Leeuw

Afd. Be'er Sheva/Zuiden  
elsje@netvision.net.il

### Baruch Bar Tel

Afd. Tel Aviv  
baruch.bartel@gmail.com

### Ini Lederer

Afd. Haifa/Noorden  
iohhaifa@gmail.com

### Natanja Slager, Lid

natanja@gmail.com

## AFDELINGEN

### JERUZALEM

iohjerusalem@gmail.com  
www.facebook.com/  
pages/Irgoen-Olei-Holland-  
Jerusalem/487276421333275  
tel: 050-6748552 of 054-7600043  
Voorzitter: **Marion Levkovits**  
Secretaris: **Dini Goldschmidt**

### HAIFA en het NOORDEN

iohhaifa@gmail.com  
Voorzitter: **Helen Raz**  
Tel: 054-7680877  
Penningmeester: **Dr. Hans Hartog**  
Tel: 04-8246053  
Secretaris: **Ini Lederer**  
Tel: 054-4760061

### NETANYA-SHARON

Voorzitter: **Yvonne Ben-Hador**  
tel: 09-7748007 yb0712@gmail.com  
Penningmeester: **Henry Velleman**  
tel: 09-7444082  
henryve31@gmail.com  
Secretariaat: **Rudie Kleerkoper**  
tel: 09-8857987  
iohnetanya.sharon@gmail.com

### TEL AVIV

Voorzitter:  
**Avraham (Albert) de Vries**  
Tel: 054-4559853  
devriesa@zahav.net.il

### BE'ER SHEVA

voorzitter: Saskia de Leeuw-Beeser  
tel: 054-6820030  
saskia@bgu.ac.il

## OUDERHUIZEN

### BETH JULIANA

David Raziël 22  
4681222 Herzliya  
tel: 09-9704646 fax: 09-9576529  
office@beth-juliana.co.il  
www.beth-juliana.co.il

### BETH JOLES

Kikar Harakafot 1  
3474901 Haifa  
tel: 077-7374100 fax: 04-8372891  
joles@joles.co.il www.joles.co.il

## SOCIALE ZORG NINI CZOPP

Landelijke sociale zorg voor  
Nederlandse Shoa overlevenden  
en hun partners  
tel: 03-6242920  
fax: 15336241889  
emz@netvision.net.il  
www.nini.org.il  
Bezoekadres:  
Arieh Regev 4, Netanya  
Postadres: PO Box 13310, Netanya

## FONDSEN LENINGFONDS & KEREN MEJEOEHEDET

tel: 03-5625611  
ioh@netvision.net.il

### JAD DAVIDS

POB 5207  
4615102 Herzliya  
giften: 03-6775174  
tel: 050-7262577  
davidsfonds60@gmail.com  
www.jad-davids.com

## NEDERLANDSE OVERHEID

### AMBASSADE

Beit Oz, 13e verdieping  
Abba Hillel 14, Ramat Gan  
POB 1967, 5211802 Ramat Gan  
tel: 03-7540777 / fax: 03-7540751  
tel@minbuza.nl  
http://Israël.nlembassy.org

### CONSULATEN

#### Haifa

Ma'abarot St. 6 3446125 Haifa  
tel: 04-8111707  
cohollow@netvision.net.il

#### Eilat

POB 1099 8811001 Eilat  
tel: 08-6335466, 08-6315666

## VenO - WUV

### Bezoekadressen op afspraak:

Nederlandse Ambassade – afd.  
VenO Abba Hillel 14 (13e etage)  
Ramat Gan  
Tel: 03-7540777

### Andere spreekuren:

Beth Joles Haifa - 077-7374100  
Beth Juliana Herzliya - 09-9704646  
Jeruzalem - 03-7540777  
tel-veno@minbuza.nl

### WUV- CLIËNTENRAAD

**David Eisenmann**, 08-9761618  
**Marthi Hershler**, 02-6729370  
**Elly Maoz-Drukker**, 09-8998367  
**Judith Millul**, 04-8242788  
**Chanoch Mogendorff**  
04-9899482  
**Malka Shamir**, 052-2700665  
**Shimon Vega**, 08-9476342

## OVERIGE ORGANISATIES

### AJALAH - Israël R.A.

AJALAH-Israël  
tel/fax: 050-5317442  
bestuur1@ajalah.com  
POB 6304, 3106201 Haifa

### Amoetat AKEVOTH (sporen)-

Onderzoek van de genealogie  
en het familie erfgoed van het  
Nederlandse Jodendom (A.R.)  
www.dutchjewry.org  
bnnch@zahav.net.il

### CENTER RESEARCH DUTCH JEWRY

Yitzhak Rabin Center  
Hebrew University, Mount Scopus  
9190501 Jeruzalem  
tel: 02-5880242 / fax: 02-5880241  
dutchjew@mail.huji.ac.il  
http://www.dutchjewry.com

### ELAH -

#### Psycho-sociale begeleiding

Yigal Allon 157/941  
6744365 Tel Aviv  
tel: 03-6910921 fax: 03-6951574  
elah@elah.org.il www.elah.org.il

### STICHTING COLLECTIEVE MAROR-GELDEN ISRAËL (SCMI)

POB 24316  
9124202  
voorzitter@scmi.org.il  
office@scmi.org.il  
www.scmi.org.il

### SNBN - Stichting Nederlanders Buiten Nederland

chayabrasz@gmail.com  
www.  
nederlandersbuitennederland.nl

### FACEBOOK

Dutch Forum Israel  
Dutch Jerusalem